

#2
2009
19. årgang

Verdens Tak

ORGAN FOR
DEN NORSKE
TIBET-KOMITÉ

USA og Tibet etter Obama 4
Dalai Lama innvier nonnetempel 6
Klima uten grenser 16

Den norske Tibet-komit 

Leder

Olav Gunnar Ballo
E-post: leder.alfakrøll.tibet.no

Styremedlemmer

Thrond Berge Larsen, Oslo/Akerhus
Andrea Haugen Shaw, Oslo/Akerhus
Camilla Solholm
Wenche Thingnes
Roy-Arne Varsi

Varamedlemmer

Margrethe Broch-Due, Oslo/Akershus
J rgen G. Bosoni, Midt-Norge

Kontaktpersoner i lokallagene:

Oslo/Akershus

Margrethe Broch-Due
Tlf: 958 30 199
E-post: osloakershus.alfakrøll.tibet.no

Oppland

Elisabeth Kv erne
Tlf: 61 36 51 90
E-post: oppland.alfakrøll.tibet.no

Midt-Norge

J rgen G. Bosoni
Tlf: 930 28 426
E-post: trondheim.alfakrøll.tibet.no

Nord-Norge

Marit Myrvoll
Tlf: 916 97 858

Stavanger

Hilde Helle Olsen
Tlf: 515 34 261

Tiden renner langsomt ut

Den femte interparlamentariske konferansen om Tibet fant sted i Roma den 18. og 19. november. Sammen med Chungdak Koren, daglig leder i Tibet-komiteen, og stortingsrepresentant Olemic Thommesen hadde jeg gleden av delta, slik jeg også gjorde på den fjerde konferansen i Edinburgh i Skottland i 2005. Under middagen første dag satt jeg sammen med Dalai Lamas nye kontakt for Nord-Europa (inkludert Norge), som med frustrasjon og oppgittthet beskrev hvordan kinesiske myndigheter bevisst utnytter at Dalai Lama er i ferd med å bli en eldre mann (han fylte 74 år i juni).

For en gang i framtida, n r Dalai Lama ikke lenger kan fronte tibetanernes rettigheter overfor det internasjonale samfunnet, er faren stor for at Tibet-spørsmålet gradvis vil forsvinne fra den politiske agendaen. Det spekulerer kinesiske myndigheter i, og de kan gjøre det i trygg forvisning om at det knapt finnes en eneste politiker av internasjonalt format som er villig til å ta belastningen på sitt lands vegne ved å legge seg ut med Kina om menneskerettighetene i Tibet.

Mens jeg snakket med Dalai Lamas Nord-Europakontakt kunne jeg rundt meg se parlamentarikere fra 35 land nyte god vin og god mat, finansiert av tibetanske aktivister. Disse aktivistene må nå føle et desperat behov for at i hvert fall noen av disse politikerne kan skrike ut om overgrepene mot det tibetanske folk, kulturen, religionen og nasjonen som foregår på verdens tak, hver dag, dag inn og dag ut, gjennom over femti år nå, siden f r Dalai Lamas flukt i mars 1959.

Det er tankevekkende at det skal være så vanskelig for vestlige politikere   være tydelige når det gjelder brudd på menneskerettigheter i møtet med Kina. Det koster oss jo egentlig lite, Kina kan ikke gjøre stort annet enn å nekte oss fornyet innreise. Ellers er truslene stort sett tomme slag i luften, slik jeg selv også opplevde dem mens jeg satt på Stortinget. De ville ikke møte meg til lunsj. Hva så? Den kinesiske ambassaden raser. Hva så?

Det er også tankevekkende, parallelt med observasjonen av overforsiktige politikere, å se med hvilket engasjement internasjonale superstjerner som Bono og Richard Gere faktisk er villige til å prøve å flytte verden i hvert fall noen millimeter i riktig retning. Slik sett framstår de som både mer framtidsrettede og mer modige enn de folkevalgte de møter, og søker å påvirke.

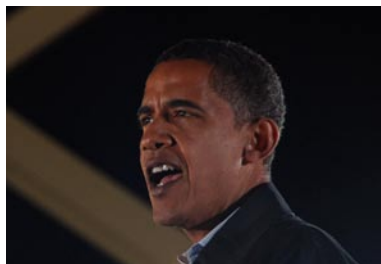
V rt m te med Gere i Roma var et møte med en mann som vil noe, og som bruker skuespillerkarrieren og inntektene fra den, som en brekkstang for å kunne se resultater. Den talerstolen han fikk under Oscarutdelingen i 1993 brukte han til å kritisere kinesiske myndigheter, hvorpå han ble nektet adgang til utdelingen i en rekke år. Det var selvsagt bra at Obama tok opp Tibet-spørsmålet med kinesiske myndigheter under hans statsbesøk nå i november. Men han risikerte ikke mer enn han m tte.

Så lenge selv en fredsprisvinner ikke gjør det, er tiden i ferd med å renne ut for Tibet. Det må mer mot til enn Obama viste, mer vilje, også vilje til risiko, for å oppnå resultater. Ropet etter mennesker som vil, og som tør, var langt tydeligere på konferansen i Roma enn i Edinburgh. Det er fire år til neste konferanse. Da er Dalai Lama 78 år (og Richard Gere 64). Også norske politikere må våge mer enn de har gjort til nå i de fire årene vi går inn i.

Olav Gunnar Ballo
Leder Den norske Tibet-komit 

Innhold

Obama og Tibet Side 4

Klima og miljø Side 16 - 24

Dalai Lama i Roma Side 53

Leder: Tiden renner langsomt ut	2
USA og Tibet etter Obama	4
Tempeldørene åpnes <i>Innvielse av tempelet ved nonneklosteret Jamyang Choeling</i>	6
Dialogen mellom Tibet og Kina <i>Intervju med Lodi Gyari</i>	12
Strømmen av turister setter Potala-palasset i fare	14
Klima- og miljøutfordringer i Himalaya	16
Klima uten grenser	21
Tibet Third Pole	23
Reise i okkupert land	25
Mellom enhet og ulikhet	32
Kronikk: Vannkraftverk og elver i Tibet mot nabolandene	36
Kronikk: Hvem er de virkelige separatistene?	40
Nyheter	41
Siden sist - nytt fra Tibet-komitéen	49

Verdens Tak utgis av

Den norske Tibet-komité

Kirkegata 5

0153 OSLO

Tlf.: 22 47 92 22 Faks: 22 47 92 01

E-post: info@alfakrøll.tibet.no

E-post, redaktør: redaktør@alfakrøll.tibet.no

E-post, redaksjonen: redaksjonen@alfakrøll.tibet.no

Internett: www.tibet.no

Trykket med støtte fra Norad

Forfatterne er ansvarlige for egne artikler, og representerer ikke nødvendigvis synspunktene til Den norske Tibet-komité.

Redaktør: Bodil Fremstad

Redaksjon: Harald Askestad, Bodil Fremstad

Takk til: Mari-Louise Uldebæk Stephan, Halvor Eifring, Camilla Solholm, Olav Gunnar Ballo, Pål Meland, Roy-Arne Varsi, Chungdak Koren, Øystein Alme, Andrea Shaw, Margrethe Siem, Kirsti Braarud, Thrond Berge Larsen, Inge Bjart Torkildsen, Tsering Woesser

Layout og sats: Harald Askestad

Design: Sven Inge Bråten

Repro og trykk: Thure Trykk AS

Forside: Barack Obama. Foto: Olav Gunnar Ballo

Bakside: Richard Gere mottar invitasjon til Norge fra Den norske Tibet-komité. Foto: Olav Gunnar Ballo

USA og Tibet etter Obama

USA har fått en ny president. Etter åtte år med Republikanernes George Bush jr. i Det hvite hus er det duket for en periode med Demokratenes Barack Obama. Han er den første svarte presidenten i landets historie. Han gjennomførte en feiende valgkamp og viste seg som en ordets mann gjennom sine mange gode taler. Det knytter seg stor spenning til hvorvidt han også vil bli en handlingens mann. Det er store forventninger til fornyelse av amerikansk politikk og forventningene har nok ikke blitt mindre etter at han ble tildelt Nobels fredspris for 2009.

Av Pål Meland

Det kom som en stor overraskelse på de fleste at president Obama ble tildelt Nobels fredspris så kort tid etter at han ble innsatt som president. Noen mente det var prematurt, andre at det var fortjent. Enkelte kommentatorer hevdet at prisen ikke ble tildelt på grunnlag av handling, men på grunnlag av håp om handling i fremtiden. President Obama kommer til Oslo i desember for å motta prisen.

Regimeskiftet og fredspristildelingen har utvilsomt skapt forventninger til endring i forhold til en lang rekke spørsmål. Det gjelder kanskje særlig i forhold til Afghanistan og "krigen mot terror". Andre har store forventninger til en ny linje i klimapolitikken. Hva så med forholdet til Kina og Tibet-spørsmålet? Vil regimeskiftet i USA ha noen betydning i forhold til dette spørsmålet?

Obama har flere ganger tidligere offentlig støttet Tibet. Under opptøyene i 2008 kom Obama, som den gang var senator og presidentkandidat, med en uttalelse hvor han ut-

trykte stor bekymring for kinesiske myndigheters fremferd overfor fredelige demonstranter. Han oppfordret videre til å gi Tibet "genuin og meningsfull autonomi" og avsluttet med: "Nå er tiden inne for å respektere menneskerettighetene og den religiøse friheten til Tibets folk". I uttalelsen oppfordret han Kina til å være oppriktig og konstruktiv i dialogen med Dalai Lamas representanter. Han foreslo konkret at Dalai Lama burde inviteres til Beijing for å ha samtaler, og at målet på sikt burde være at han skal returnere til Tibet.

Under tildelingen av Den amerikanske kongressens gullmedalje i 2007 ble Dalai Lama omtalt av Obama som "en av vår tids største moralske skikkelser". Også i denne talen ble det nevnt konkret at målet må være at Dalai Lama skal kunne returnere til Tibet. Kongressens gullmedalje regnes som den høyeste sivile utmerkelse i USA.

Det knytter seg spenning til hvordan Obama vil følge opp Tibet-spørsmålet nå som han har blitt president. Hans presidentskap har startet i en utfordrende periode preget av både

finanskrise og den såkalte krigen mot terror. Forholdet til Kina er viktig for USA av mange årsaker, kanskje særlig av økonomisk art.

Det første offisielle besøket fra den nye amerikanske regjeringen til Kina var utenriksminister Hillary Clinton som besøkte Beijing i februar. Hun sa under besøket at USA vil fortsette å presse Kina i forhold til menneskerettigheter, men samtidig at slike uenigheter ikke kan stå i veien for samarbeid om å hjelpe verden ut av finanskrisen.

De første samtalene ansikt-til-ansikt mellom den amerikanske og den kinesiske presidenten foregikk under G20-toppmøtet i London 1. april i år. Under dette møtet ble Obama invitert til å komme på offisielt besøk til Beijing i siste halvdel av 2009. De to lederne ble også enige om å opprette en strategisk økonomisk dialog mellom de to land. Siden dette var den første direkte samtalen mellom de to var det en lang rekke temaer som ble tatt opp. Tibet ble også berørt under samtalene. Obama gjentok at den amerikanske linjen fortsatt var at Tibet er en del av Kina, men

uttrykte bekymring for menneskerettighetssituasjonen i regionen. Han sa samtidig at han håpte det ville bli mer fart på dialogen med Dalai Lamas representanter i forhold til disse spørsmålene.

I juli åpnet Obama det første møtet i den strategiske økonomiske dialogen mellom USA og Kina, som de to lands presidenter hadde annonsert da de møttes i London. I talen roste han Kina for å ha løftet millioner av mennesker ut av fattigdom og uttrykte beundring for Kinas kulturelle arv. Samtidig vektla han respekt for menneskerettigheter, og nevnte spesielt den kulturelle og religiøse friheten til etniske minoriteter uten å nevne Tibet spesifikt.

Det skapte en del reaksjoner at Det hvite hus utsatte et møte mellom Obama og Dalai Lama under sistnevntes besøk til USA i oktober i år. Fra Det hvite hus ble det sagt at man ønsket å vente med et slikt møte til etter at Obama har vært på besøk hos president Hu Jintao i Beijing i november. Politiske kommentatorer har trukket fram tidspunktet som en viktig årsak til utsettelsen av dette møtet. Det er midt i en finanskriser som har rammet USA hardt og hvor forholdet til Kina kanskje er viktigere økonomisk sett enn noensinne tidligere. Et annet moment som har vært trukket fram er forholdet til Kina i de klimaforhandlingene som verden er midt oppe i. Et annet moment kan være av mer strategisk art. Dersom man ønsker reell dialog med Beijing rundt dette spørsmålet kan det være av betydning i hvilken rekkefølge man møter de to partene. Det hvite hus har per nå offisielt bekreftet at det vil bli et møte mellom Obama og Dalai Lama i etterkant av besøket til Beijing. De to har møtt hverandre tidligere, den gang Obama var sena-

▲ **Barack Obama**
Foto: Olav Gunnar Ballo

tor og før han ble presidentkandidat.

Helt i slutten av oktober offentliggjorde Utenriksdepartementet i USA en rapport som beskriver undertrykkningen av religionsfriheten i Tibet som meget sterk. Spesielt kritiseres myndighetenes direkte inngripen i tibetanske buddhistiske tradisjoner. Det er på bakgrunn av denne rapporten grunn til å forvente at religionsfrihet er et punkt som Obama vil ta opp i møtene med den kinesiske presidenten.

President Obama har gjennom ord vist støtte for Tibets sak en rekke ganger. Det gjenstår å se om han kan realisere støtten i handling. Hans inntreden på den internasjonale politiske arena har skapt store forventninger på mange områder. Kanskje kan det også gi en ekstra støtte til Tibet-saken. I uttalelser fra før han ble president gjentok han at Dalai Lama burde inviteres til Beijing og at målet må være at han skal returnere til Tibet. Det knytter seg spenning til om noe av dette vil gjentas under samtaler i Beijing i november.

Kilder

- International Campaign for Tibet. 27.10.2009. US Government Finds China Violates Religious Freedom in Tibet. <http://www.savetibet.org/media-center/ict-press-releases/us-government-finds-china-violates-religious-freedom-tibet>
- The New York Times. 05.10.2009. Critics Protest Gap in Dalai Lama's Schedule. http://www.nytimes.com/2009/10/06/world/asia/06dalai.html?_r=1
- The White House. 01.04.2009. Background Readout by Senior Administration Officials on President Obama's Meeting with President Hu Jintao. http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Background-Readout-by-Senior-Administration-Officials-on-President-Obamas-Meeting-with-President-Hu-Jintao-of-China/
- Washington Post. 05.10.2009. Obama's Meeting With the Dalai Lama Is Delayed. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/10/04/AR2009100403262.html>

Tempeldørene åpnes

Innvielse av tempelet ved nonneklosteret Jamyang Choeling

Den røde tempeldøren er lukket. To alvorstunge nonner står på innsiden. Klokka over døra er ti. Bak den lukkede tempeldøren sitter omtrent 80 innbudne gjester, alle med øynene rettet mot døren. Men det er ikke nonnene gjestene er opptatt av i dag. Plutselig blåses det kraftig i messinghorn utenfor. De to nonnene tar et godt grep i hvert sitt håndtak og drar de tunge dørene innover. Dørene er åpne, og i et øyeblikk blendes vi av lyset. Dalai Lama står utenfor.

▲ Dalai Lama ankommer
Foto: Jamyang Choeling Nunnery

Av Camilla Solholm

(Den norske Tibet-komités kvinneutvalg)

Før dørene åpnes har Dalai Lama blitt hilst velkommen av en lang rekke av nonner med blomster og *khatas* (silkeskerf). Han har klippet av snoren foran tempeldøren, bedt bønner og kastet safranfargete hvetekorn opp i luften. Når han entrer tempelrommet prostrerer han tre ganger. Deretter tenner han tre smørblamper foran den viktigste helligdommen i tempelet - statuen av Buddha Sakyamuni - setter seg på tronen og smiler varmt til de fremmøtte. Det er 16. mai 2009 og dagen for den offisielle åpningen og innvielsen av

tempelet ved nonneklosteret og studiestatusjonen Jamyang Choeling Nunnery and Institute.

En tradisjonell innvielse

Det er tradisjon innenfor tibetansk buddhisme at buddhistiske templer, så vel som dets statuer, skrifter og andre hellige gjenstander, innvies og velsignes gjennom en *rabne*-seremoni. I følge tradisjonen vil det som blir innviet kunne bringe velvære, inspirasjon og åndelig opplysning til de som ser dem senere. Hvis innvielsen utføres av en stor lærer vil kraften i gjenstandene, eller stedet, være ekstra virkningsfull. Det at Dalai Lama kom for å innvie tempelet ved Jamyang Choeling gjorde dette til den viktigste dagen i klosterets historie, og nonnene hadde forberedt dagen i

nesten ett år. Uteområdet og alle bygningene var ryddet og stelt i stand. Til og med veien frem til klosteret var utbedret, det meste av arbeidet utført av nonnene selv.

Seremonien startet med bønn og rituell sang som ledes av én av nonnene. Etter den innledende bønningen ble det servert varm lunsj og te til alle inne i tempelet. Religions- og kulturdepartementet overrakte en gave til alle lærerne ved Jamyang Choeling, og til undertegnede fra Den norske Tibet-komités kvinneutvalg. Dalai Lama holdt deretter en 30 minutters dyptgående undervisning om Nagarjuna og hans lære om tomhet og den betingede tilblivelse.

◀ Dørene åpnes

Foto: Jamyang Choeling Nunnery

▲ Dalai Lama

Foto: Jamayang Choeling Nunnery

Mange fremstående gjester

Omtrent 80 gjester var tilstede under seremonien inne i tempelet. Foruten Dalai Lama var minister Tsering Phuntsok fra Religions- og kulturdepartementet og flere representanter fra den tibetanske eksiladministrasjonen blant hovedgjestene. Organisasjonen Tibetan Nuns Project var også sterkt representert med både direktør Rinchen Khando Choegyal

og administrerende leder Lobsang Dechen. Mange lærere, munkere og nonner fra ulike klostre i Himalayaområdet var også invitert. I tillegg var det flere langveisfarende gjester som Khadro Chazotsang (Dalai Lamas niese) fra USA og en av ledernonnene fra Jampa Choling nonnekloster i Kinnaur. Landsbyledere og enkelte landsbyboere fra Gharoh Odder, landsbyen hvor Jamyang Choeling

▼ Minister Tsering Phuntsok overrekker en gave til Camilla Solholm

Foto: Jamayang Choeling Nunnery

ligger, var også representert.

Jamyang Choeling Nunnery and Institute

Jamyang Choeling er et nonnekloster og en utdanningsinstitusjon som ble etablert i 1989 av den amerikanske buddhistnonnen Karma Lekshe Tsomo, i Nord-India. Det første tiåret bestod klosteret kun av en liten gruppe nonner som leide to falleferdige bygninger midt i McLeod Ganj i Dharamsala. I 1993 kjøpte nonnene et landområde omtrent tre mil fra Dharamsala, nær den lille indiske landsbyen Gharoh Odder. Syv år senere overlot Karma Lekshe Tsomo all drift til nonnene selv, og de fortsatte det møysommelige arbeidet med å bygge opp et nonnekloster med gode studiefasiliteter for nonner med tibetanskulturell bakgrunn. I dag bor det 125 kvinner i alderen 6-60 år her. Nonnene kommer fra hele Himalaya-regionen, med overvekt av kvinner fra Ladakh, Zanskar og Leh. Det er også flere studenter fra Tibet, Nepal, Bhutan og noen få lekstudenter. Nonnene har, i tillegg til klosteret i Gharoh Odder, beholdt avdelingen i McLeod Ganj hvor de 13 eldste nonnene bor og studerer. Der driver de også det lille pensjonatet Tara Guesthouse for å skaffe inntekter til driften av klosteret.

Studier i buddhistisk filosofi

Tolv av de første nonnene som var med å starte Jamyang Choeling Institute var antakeligvis blant de aller første kvinnene som begynte med systematiske studier i buddhistisk filosofi. Geshe Lobsang Gyatso, grunnlegger av Institute of Buddhist Dialectics, utviklet det første studieprogrammet for disse nonnene, og fortsatte å undervise dem frem til han ble myrdet i 1997.

De fleste av de 125 nonnene ved

▲ Inne i tempelet

Foto: Jamayang Choeling Nunnery

Jamyang Choeling er heltidsstudent, med unntak av noen få nonner som er for syke til å studere. Dagens studieprogram går over 17 år, med mulighet til å studere i ytterligere to år med fokus på tantriske tekster. Etersom lærerne hovedsaklig kommer

fra Institute of Buddhist Dialectics følger nonnene stort sett samme studieprogram som studentene der. I tillegg gis det undervisning i data, engelsk, hindi, matte og tibetansk språk og historie, fordi mange av nonnene har liten eller ingen utdanning.

I dag har tolv av de første nonnene

fullført det 17 år lange studieprogrammet i buddhistisk filosofi, og er dermed trolig blant de aller første tibetanske nonnene som har fullført et slikt studie i nyere tid. Flere av disse nonnene har fortsatt med studier av tantriske tekster. Under åpningsseremonien i tempelet fikk gjestene overvære den høytidlige overrekkelsen av eksamensdiplomer til disse nonnene som bekreftelse på at de hadde fullført studier i buddhistisk filosofi tilsvarende en mastergrad. I tillegg mottok rundt femten nonner diplom for buddhistiske studier tilsvarende en BA-grad. Den formelle overrekkelsen skjedde under oppsyn av Dalai Lama, og ble foretatt av religions- og kulturministeren.

Kvalitet, ikke kvantitet

I tillegg til å gi undervisning i Nagarjunas lære, holdt Dalai Lama også en engasjert tale på omtrent 20 minutter

Institute of Buddhist Dialectics (IBD) er en utdanningsinstitusjon som ble etablert i 1973 av Geshe Lobsang Gyatso, og tilbyr i dag utdanning i buddhistisk filosofi til både munke, nonner og lekfolk. Instituttet har hatt stor betydning for studier i buddhistisk filosofi for kvinner. IBD ble opprinnelig åpnet som et tilbud for tibetanere som hadde fullført grunnskoleutdanning og som ønsket høyere utdanning, eller å bli munke. Instituttet ligger vegg i vegg med Namgyal, også kjent som den 14. Dalai Lamas kloster. I begynnelsen var instituttet forbeholdt menn, men ble offisielt åpnet opp for alle kvalifiserte, uavhengig av kjønn og nasjonalitet i 1984. Det er omtrent 150 registrerte studenter ved IBD, i tillegg gis det undervisning til noen nonner og enkeltelever som er hospitanter.

▲ **Nonner og lekstudenter fra Jamyang Choeling foran tempelet i Gharoh Odder**
Foto: Jamayang Choeling Nunnery

der hovedbudskapet var at kvaliteten på studiene burde ha førsteprioritet. Han poengterte at det primære fokuset i alle buddhistiske klostre bør være på kvalitet, både når det gjelder utdanningen og åndelig praksis. Antall munk og nonner i campus er ikke viktig, sa han.

Dalai Lama åpnet talen med å si at stadig flere blir interessert i budd-

hisme. Tibetansk buddhisme er i en særstilling fordi den nå spres fra et stort område i Himalaya, sa han. Tidligere, etter at buddhismen forsvant fra India, dro folk til Tibet for å lære om buddhisme, mens søkende i dag kan oppsøke tibetanske klostre både i India og Nepal. I dag finnes det klostre innenfor samtlige tibetanske skoleretninger i India. De som kommer til India for å lære om tibetansk

Jonang er en av de mindre kjente tibetanske skoleretningene, og de aller fleste har ment at denne tradisjonen forsvant fra Tibet på 1600-tallet. I nyere tid har det imidlertid blitt kjent at det finnes flere klostre tilhørende denne skoleretningen. Trolig finnes det omtrent 5000 jonang-munker og noen få nonner, hvorav de aller fleste lever i Tibet. I India er det et jonang-kloster i Shimla, Himachal Pradesh.

buddhisme vil finne gelug-, kagju-, sakya- og nyingma-klostre her. I tillegg finnes det bön-klostre og et jonang-kloster, sa Dalai Lama.

Dalai Lama fortsatte med å informere forsamlingen om at det i dag er flere hundre studenter fra Mongolia i tibetanske klostre i India, og omtrent 5-6000 studenter fra Nord-India.

I talen sa Dalai Lama at den rike tibetanske buddhistiske tradisjonen står overfor en svært usikker framtid i Tibet. Han sa at buddhistiske nonner fra hele Himalaya-regionen i fremtiden vil ha et spesielt ansvar i forhold til å bevare og videreføre den gamle tradisjonen som er dypt forankret i tibetansk og indisk kultur. Deretter roste han nonnene og lærerne for arbeidet de hittil har gjort med å tilrettelegge for åndelig utdannelse til buddhistiske nonner fra Himalaya-regionen. Han oppfordret nonnene til å fortsette å strebe etter dyktighet i åndelig praksis, og å fortsette å studere hardt. Han ytrete derpå et ønske om at flest mulig av nonnene returnerte til hjemtraktene i Himalaya-regionen etter endte studier, for å videreføre det de har lært på Jamyang Choeling til lokalbefolkningen.

▼ **Utdeling av eksamensdiplomer til nonnene**
Foto: Jamayang Choeling Nunnery

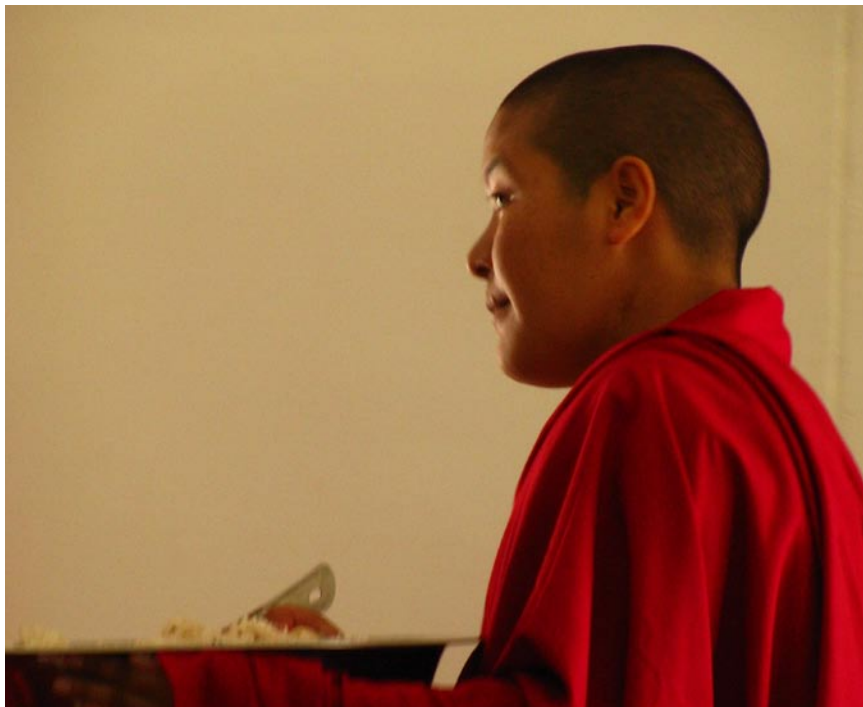

Utnevnelse av *geshema*

Dalai Lama sa i sin tale at det var viktig med full likestilling mellom kjønnene, og at det fra myndighetenes side arbeides for at kvalifiserte nonner i fremtiden skal kunne tildeles en *geshema*-grad. Dette er en tittel som er avledet av *geshe* som er den høyeste tittelen en munk kan oppnå etter studier av buddhistisk filosofi innenfor den tibetanske tradisjonen. Full ordinasjon av nonner (*bhiksuni*-ordinasjon) var også et emne som Dalai Lama berørte under talen, men han sa at dette, i motsetning til utnevnelse av *geshema*, er vanskelig fordi ordinasjonslinjen i tibetansk buddhisme er brutt. I følge buddhistisk lære kan ikke en brutt linje gjenopprettes, og verken Dalai Lama eller de tibetanske myndighetene, har myndighet til å gjeninnføre denne, sa han. Han tilføyde imidlertid at det pågår en forskning for å undersøke mulighetene for gjeninnføring, eller finne alternative løsninger på spørsmålet.

Den to timers lange seremonien ble avsluttet med at Dalai Lama velsignet noen av de inviterte. Etterpå, da Dalai Lama hadde forlatt klosteret, og tempeldørene igjen lukket seg bak oss, var det fest. Nonnene hadde invitert alle innbyggerne i landsbyen til gjestebud. Overalt – på markene og under de eldgamle skyggefulle trærne – var det feststemte mennesker. En fargesprakende forsamling i tibetanske munke- og nonnedrakter, sarier, dresser og kjoler, og ikke minst leende barn som ikke synes å affiseres det minste av tilknappede skoleuniformer. Nå var det måltidet og vennene som var i sentrum! En eventyrlig seremoniavslutning for de 800 oppmøtte, og en praktfull hyllest til noen av dette livets virkelige gleder: fellesskapet og smakssansene.

▲ Nonne serverer lunsj

Foto: Jamayang Choeling Nunnery

Kilder:

Current News from JCI (2009). Tilgjengelig fra: <http://jamchoebuddhistdialectics.org/> (Oppsøkt 4.11.2009)

Sheehy M & Harderwijk R (2009), *History of the Jonang Tradition*. Tilgjengelig fra: http://kalachakranet.org/kalachakra_tantra_jonang_history.html (Oppsøkt 4.11.2009)

Den norske Tibet-komités kvinneutvalg (Kvinneutvalget)

ble dannet i 1995 i forbindelse med FN's kvinnekonferanse i Beijing. Kvinneutvalget har samarbeidet med Tibetan Nuns Project siden 1997, og med Jamyang Choeling Nunnery and Institute siden 2002. Gjennom medlemskap i Fokus (Forum for kvinner og utviklingsspørsmål) har Kvinneutvalget hatt mulighet til å formidle økonomisk støtte til utdanning for nonner tilsluttet Tibetan Nuns Project og Jamyang Choeling Nunnery and Institute. I perioden 1997-2009 har Kvinneutvalget kanalisert omtrent kr 5,5 millioner i støtte til disse to prosjektene. Midlene er hovedsaklig bevilget fra Operasjons Dagsverks innsamling i 1999 og fra midler innsamlet til Fokus via TV-aksjonen 2005.

Har du lyst til å bli med i Kvinneutvalget?

Kvinneutvalget trenger flere aktive medlemmer for å videreføre arbeidet for tibetanske kvinner de neste årene. Det kreves ingen spesielle forkunnskaper eller kvalifikasjoner, det viktigste er at du ønsker å arbeide for å bedre situasjonen for tibetanske kvinner. Dersom du har lyst til å bidra, kan du ta kontakt med Den norske Tibet-komité via e-post eller telefon.

Dialogen mellom Tibet og Kina

Intervju med Lodi Gyari

I 2002 gikk den tibetanske eksilregjeringen inn i en formell dialog med kinesiske myndigheter. I november 2008 fant den åttende og foreløpig siste offisielle dialogrunden mellom de to partene sted. Daglig leder i Den norske Tibet-komit , Chungdak Koren, spurte Dalai Lamas spesialutsending i USA og leder for tibetanernes forhandlingsutvalg i dialogen, Lodi Gyari, om hvor forhandlingene står i dag.

Av Chungdak Koren

– Hva er status for dialogen med kinesiske myndigheter?

Siden 2002 har vi gjennomført åtte runder med formelle diskusjoner med representanter for den kinesiske regjeringen, og i tillegg har vi gjennomført et uformelt m te med dem. Gjennom disse samtalen har vi klart og tydelig formidlet, både muntlig og skriftlig, hovedpunktene for Dalai Lama sin posisjon for en løsning på Tibet-spørsmålet innenfor Kinas grenser og rammeverket av den kinesiske konstitusjon. Som kjent garanterer den kinesiske konstitusjon en relativt stor grad av regionalt selvstyre for (såkalte) minoritetsgrupper.

Under den åttende runden samtaler i oktober-november 2008, og som ønsket av det kinesiske lederskapet, presenterte vi v rt forslag i tråd med Dalai Lama sin posisjon. Dette ble fremlagt i dokumentet ”Memorandum on Genuine Autonomy for the Tibetan People” og presentert for v r kinesiske motpart. V rt utspill er basert

på de garantier den kinesiske konstitusjon og lovgivning gir for regional autonomi, og presenterer i detalj hvilke rettigheter tibetanerne i henhold til dette bør innvilges. Dessverre, og til vår store skuffelse, ble v rt utspill avfeid som forsøk på ”skjult uavhengighet” eller ”semi-uavhengighet”. V r motpart forkastet simpelthen v rt utspill uten ytterligere forklaring eller kommentarer.

Like i etterkant av den åttende dialogrunden med kinesiske representan-

V rt utspill er basert på de garantier den kinesiske konstitusjon og lovgivning gir for regional autonomi, og presenterer i detalj hvilke rettigheter tibetanerne i henhold til dette bør innvilges. Dessverre, og til vår store skuffelse, ble v rt utspill avfeid som forsøk på ”skjult uavhengighet” eller ”semi-uavhengighet”.

ter ble det avholdt en ”Special General Meeting of the Tibetan people” i Dharamsala. Her deltok 600 delegater fra det tibetanske eksilsamfunnet, og situasjonen ble grundig debattert. På dette møtet stod også tilbakemel-

linger fra tibetanerne i Tibet sentralt. Noe senere ble det også avholdt et møte med deltakere fra Tibet-støttegrupper fra hele verden.

I begge disse m tene, selv om noen sterke røster uttrykte ønske om å endre eller avslutte v r Middelveitiln rmingspolitikk overfor kinesiske myndigheter, var den store majoriteten klare på at vi må videreføre vår politikk og tilnærming overfor Kina. På denne bakgrunn har også Dalai Lama gjort det klart at vi vil videreføre v r tiln rmingspolitikk og at vi er klare til å starte nye samtaler med kinesiske myndigheter for å finne en løsning. Vi forutsetter at begge parter ønsker å inngå i samtaler med de beste hensikter for å finne en gjensidig akseptabel løsning. Dette budskapet er også blitt formidlet direkte til lederskapet i Kina.

Hittil har responsen fra kinesisk side v rt ytterligere politisk og militær innstramning og forsterket undertrykkingspolitikk overfor tibetanerne. Dette fremgår også tydelig av kinesiske myndigheter sin h ndte-

ring under og i etterkant av demonstrasjonene i Tibet i 2008, inkludert myndighetenes bestrebelser på å nøre opp under kinesisk nasjonalisme på bekostning av tibetanerne. Denne politikken fra kinesisk side er ikke bare ødeleggende for våre bestrebelser på en felles plattform, det skader også omdømmet til det kinesiske lederskapet; det skader Kinas omdømme som en fredelig og ansvarlig internasjonal stormakt samtidig som det bidrar til å øke konfliktnivået i Kina og Tibet.

Dersom den kinesiske regjering virkelig ønsker å finne en løsning kan jeg ikke skjønne hvorfor de avbryter dialogen med oss. Selv er vi er klare for nye samtaler.

– Hva kan det internasjonale samfunn bidra med?

Dalai Lamas middeleveltinnærmning overfor kinesiske myndigheter er først og fremst basert på hans sterke bekymring for at den tibetanske identitet, kultur, religion og leveste skal bli utslettet. Derfor er Dalai Lama fokusert på å se fremover, og ikke tilbake i historien, for å finne en løsning som kan sikre en meningsfull grad av autonomi og som derigjennom kan skape fred og stabilitet både i Kina og hele regionen.

Til dags dato har tibetanerne, til tross for hva de har gjennomgått på grunn av kinesisk undertrykkingspolitikk, holdt seg til ikkevoldelige midler i sin kamp for å oppnå rettferdighet. Dette er nært knyttet til Dalai Lamas urokkelige insistering på fred, ikkevold og forsoning, og det håpet han gir det tibetanske folket.

En løsning på Tibet-konflikten kan bidra til å skape fred, stabilitet og harmoni i det kinesiske samfunnet.

▲ Lodi Gyari

Den historisk ustabile situasjonen i Sentral-Asia er gradvis blitt forsterket. Her kan Tibet spille en stabiliserende rolle, noe som ikke bare er viktig for land som India, Kina og Russland, men også for USA og andre land. Tibet, som gjennom århun-

En løsning på Tibet-konflikten kan bidra til å skape fred, stabilitet og harmoni i det kinesiske samfunnet.

drer har spilt en viktig rolle som buffer mellom landene i regionen, kan som brobygger være en verdifull stabiliserende faktor. En rekke politiske observatører har fremhevet at en løsning på Tibet-konflikten vil være en viktig faktor for normalisering av relasjonen mellom India og Kina.

Bevisstheten om betydningen av den miljømessige utviklingen på det tibetanske platået er også økende. Det er nå et vedtatt faktum at det i frem-

tiden vil være begrenset tilgang til vann i Asia. Mesteparten av vannet som flyter i Asia har sin opprinnelse i Tibet, og blant annet derfor burde det være av høyeste prioritet å beskytte det sårbare miljøet i Tibet.

Basert på ovennevnte bør det være enighet om at en fredelig løsning på Tibet-spørsmålet ikke bare vil tjene tibetanernes interesse, men også kinesernes og det globale samfunns sine interesser.

Se også www.tibet.net

Strømmen av turister setter Potala-palasset i fare

Av Tsering Woeser

Før Tibet-hendelsene i fjor uttalte formann for Den tibetanske autonome region, Jampa Phuntsok, sje-nerøst til mediene: ”Jernbanens ankomst til Tibet har brakt mengder av turister hit, i fjor over fire millioner. Men sett i forhold til Tibets areal på over 1,2 millioner kvadratkilometer er ikke dette så mye. ... Om tallet på turister i Tibet øker noen millioner, vil det ikke være til skade.”

Av de 1,2 millioner kvadratkilometer som utgjør Den tibetanske autonome region, er det såkalte “ingenmannsland” nord i Tibet etter sigende på 600 000 kvadratkilometer. Det vil si at det området som egner seg for menneskelig bebyggelse er på 600 000 kvadratkilometer, mer enn Frankrike, Thailand og Spania. Sammenligner man med de 80 millionene turister Frankrike mottar hvert år, skulle man tro det ikke ville være noen stor ting om antallet turister i Tibet øker med noen millioner. Men dette tar bare folketallet i betraktning og ser bort fra spesielle geografiske, klimatiske og økologiske forhold, og tar heller ikke hensyn til kulturelle, religiøse og etnologiske forhold. Tar man hensyn til slike forhold, gir allerede nåværende turisttall Tibet en omfattende ødeleggelse som man ikke kan overse.

For eksempel er Potala-palasset et

▲ Tsering Woeser
Foto: Wang Lixiong

verdenskjent kulturminne og et symbol for Tibet. Kinesiske myndigheter sier ofte at de bevilger store summer for å beskytte det. Ifølge kinesiske medier besøkte over 1,6 millioner turister Potala-palasset i 2007. Dette tallet er det grunn til å betvile, for rapportene sier at over fire millioner turister besøkte Den tibetanske autonome region i 2007; det var jo dette resultatet Jampa Phuntsok var så stolt over. For de fleste av disse fire millioner turister vil Potala-palasset være det aller mest populære turistmål. Kun få turister lar være å besøke Potala-palasset; i turist-sesongen er svartebørssalg av billetter en viktig inntektskilde for mange, så det er opplagt flere enn 1,6 millioner turister som besøker Potala-palasset.

Og selv om det nå bare hadde vært 1,6 millioner, ville det innebære et gjennomsnittlig besøkstall på over 4400 per døgn året rundt, langt over de 2300 mennesker ansvarlige myndigheter hevder de slipper inn hvert døgn.

Selv om turistnæringen gikk nedentom etter hendelsene i fjor, er den i år kommet tilbake for fullt, og myndighetene har kunngjort at de i første halvår har mottatt nærmere 1,5 millioner turister fra inn- og utland. I det siste har folk som arbeider ved konserveringskontorene i Lhasa, brakt ut informasjon om at Potala-palasset er i fare, for det daglige besøkstallet er i virkeligheten over 6000 og ikke de 2-4000 det har vært snakk om. Grunnen til at man ikke klarer å holde tallet nede, er at det “ligger noe bak”. Det som “ligger bak”, er billettene til Potala-palasset. Etter våre opplysninger finnes det en slags “undergrunnsorganisasjon” eller bande som driver kjøp og salg av svartebørsbilletter. Medlemmene i banden kommer delvis fra administrasjonen av Potala-palasset, især billettselgere, billettkontrollører og vakter, og sammen med arbeidsløse, hovedsakelig fra Sichuan-provinsen, som gir seg ut for å jobbe i falske reisebyråer, lurar de til seg penger fra individuelle turister, slik at billettprisen på 100 yuan gjerne går opp i 2-300 yuan og høyere, alt etter mulighetene. Disse besøkende

har aldri kjøpt besøkstillatelse, men blir likevel en del av turiststrømmen. Saken er blitt svært alvorlig, for tallet på besøkstillatelser som utstedes til reisebyråer, er allerede meget høyt, og det er tallet på slike tillatelser som danner grunnlag for besøksbegrensningene satt av ansvarlige myndigheter. Men de besøkende som lokkes dit av svartebørsbandene kommer ikke til syne i disse tallene. I det senere har det vært snakk om på nyhetene at man skal gjennomføre salg av billetter med navn, men hvis man ikke tar knekken på svartebørsbanden, ikke i realiteten begrenser antall personer, og ikke tar kontroll over spesielle besøkende som kommer inn "bakveien" og som ikke trenger billetter, er "billetter med navn" bare ytre staffasje.

Allerede for flere år siden uttalte administrasjonen ved Potala-palasset at ved daglige besøkstall over 800 vil bygningsstrukturen av jord, tre og stein ha vanskelig for å holde. I virkeligheten synker og sprekker allerede bygningsmassen, og deler av den raser ut. Myndighetene hevder at de hele tiden vedlikeholder Potala-palasset, men dette vedlikeholdet er også en form for ødeleggelse. For eksempel blir de mest verdifulle veggmaleriene klattet på av såkalte eksperter, som i virkeligheten skader dem hinsides reparasjon. Mange tibetanere er svært bekymret over dette, og er redd for at én dag vil denne store og verdenskjente bygningen bli trampet i stykker av strømmen av turister og ødelagt av det man i forskjellige ordelag kaller vedlikehold.

Oversatt fra kinesisk av prof. Halvor Eifring

▲ **Potala-palasset**
Foto: Olav Gunnar Ballo

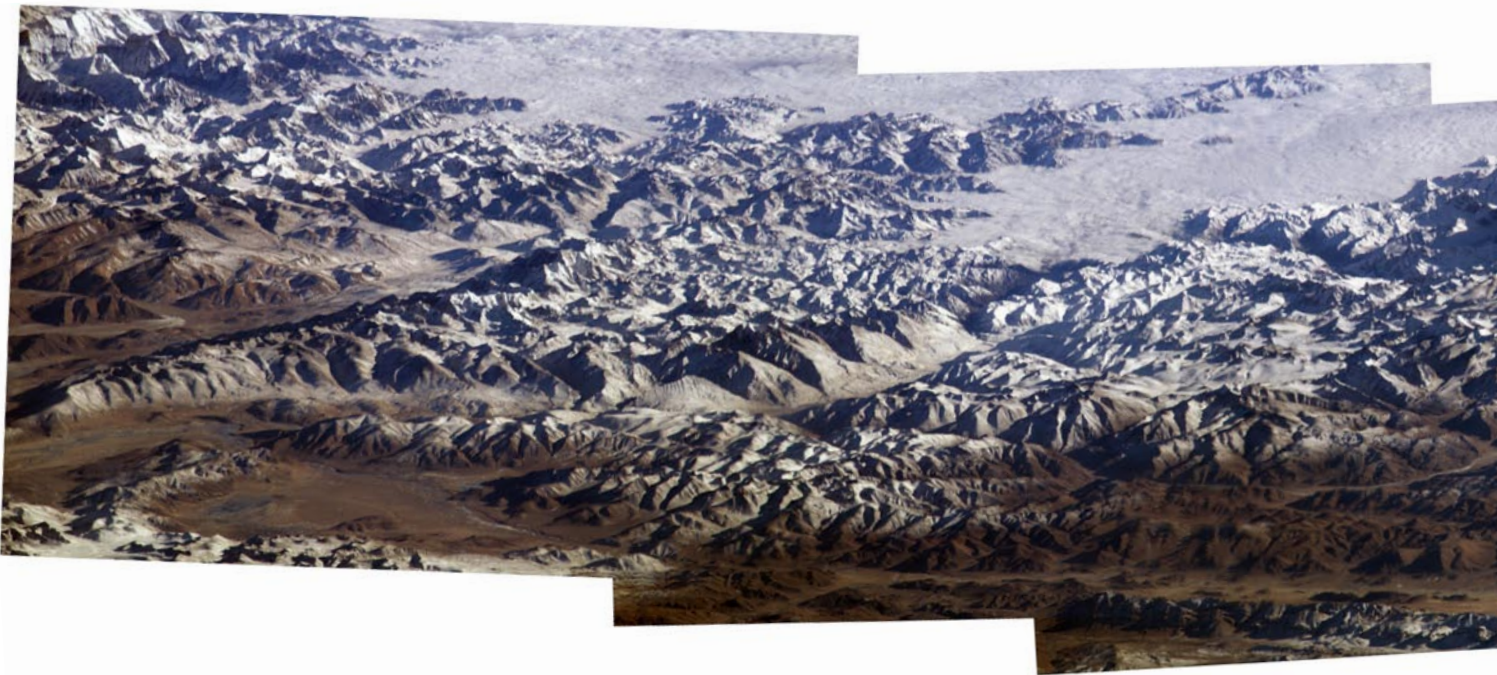
Om Tsering Woesser

Den tibetanske forfatteren Tsering Woesser har vært omtalt i Verdens Tak flere ganger tidligere. Hun ble kjent for mange nordmenn i 2008 da hun ble tildelt Den norske forfatterforenings yringsfrihetspris. Woesser er en skarp kritiker av Kinas politikk i Tibet, og en av de mest kjente tibetanske bloggere.

Tsering er aktuell med ny oversettelse av boken "Sha Jie" (*Forbiden Memory: Tibet during the Culture Revolution*) fra 2006. Den 10. desember slippes boken i tibetansk oversettelse. Les mer om dette i siden sist-spalten til slutt i bladet. Der gjengis også et åpent brev fra Woesser til Den Norske Tibet-komit .

Tsering Woesser er født i Tibet i 1966. Hennes far var en soldat i den kinesiske Folkets frigj ringsh r. Hun fikk sin utdannelse ved South Western University for Minorities og arbeidet som redaktør for journalen "Tibetansk litteratur" fra 1990, hvor hun publiserte flere tibetanske og kinesiske poeter og forfattere som ikke fikk utgitt sine artikler i andre journaler grunnet sensitive tema.

I 2004 mistet hun jobben, ble satt under overvåkning og fratatt alle rettigheter til å forlate Kina. Begrunnelsen var hennes bok "Notes from Tibet" (Xizang Bij), en novellesamling som ble utgitt i Guangdong-provinsen i 2003, samt at hun hadde referert positivt til Dalai Lama i sin bok. Fra Beijing startet hun en blogg som fikk over 300 000 besøkende, men som ble stengt i 2006. Woesser fortsetter som skribent på blogger utenfor Kina.

Klima- og miljøutfordringer

Den 5. september arrangerte Den norske Tibet-komit  og Norge-Nepalforeningen et seminar på Litteraturhuset i Oslo hvor tema var klimaendringene i himalayaregionen. Under kyndig ledelse av Tibet-komitéens leder Olav Gunnar Ballo, fikk en fullsatt sal et variert og tankevekkende innblikk i dagens situasjon og fremtidig utvikling og konsekvenser.

Av Bodil Fremstad

Første innleder var Lobsang Dhargyal, som jobbet som bonde i Tibet frem til han flyktet i 2006. Han kunne fortelle at antallet *yak*, sauer og geiter har blitt betydelig redusert den senere tid. – Før hadde nomadene flere tusen dyr hver, i dag har de fleste kun to-tre hundre. Nomadene har fått beskjed fra myndighetene om at hvis de har flere dyr så vil gresset tørke på grunn av all dyrem kken, fortalte Dhargyal. Han fortsatte med å ironisk påpeke at så vidt han hadde kjennskap til tørker ikke dyremøkk ut gresset, men fungerer på den annen side som gjødsel.

– Jeg tror gresset tørker fordi trærne blir hugget ned og det regner mindre enn før. Kullgruver og utvinning av andre mineraler påvirker også miljøet. F r i tiden hadde vi veldig mye skog, slik som håret mitt, tykt og langt. Nå er det hogget så mye at det ligner på en munks hode, sa Dhargyal galgenhumoristisk.

Dhargyal viste også til at myndighetene har tvunget mange nomader til å bli bofaste og flytte inn i hus hvor de ikke har mulighet til dyrehold, og mente at myndighetenes plan er å utslette nomadelivet i Tibet. Han tok også opp andre utfordringer i Tibet, som den økende prostitusjonen

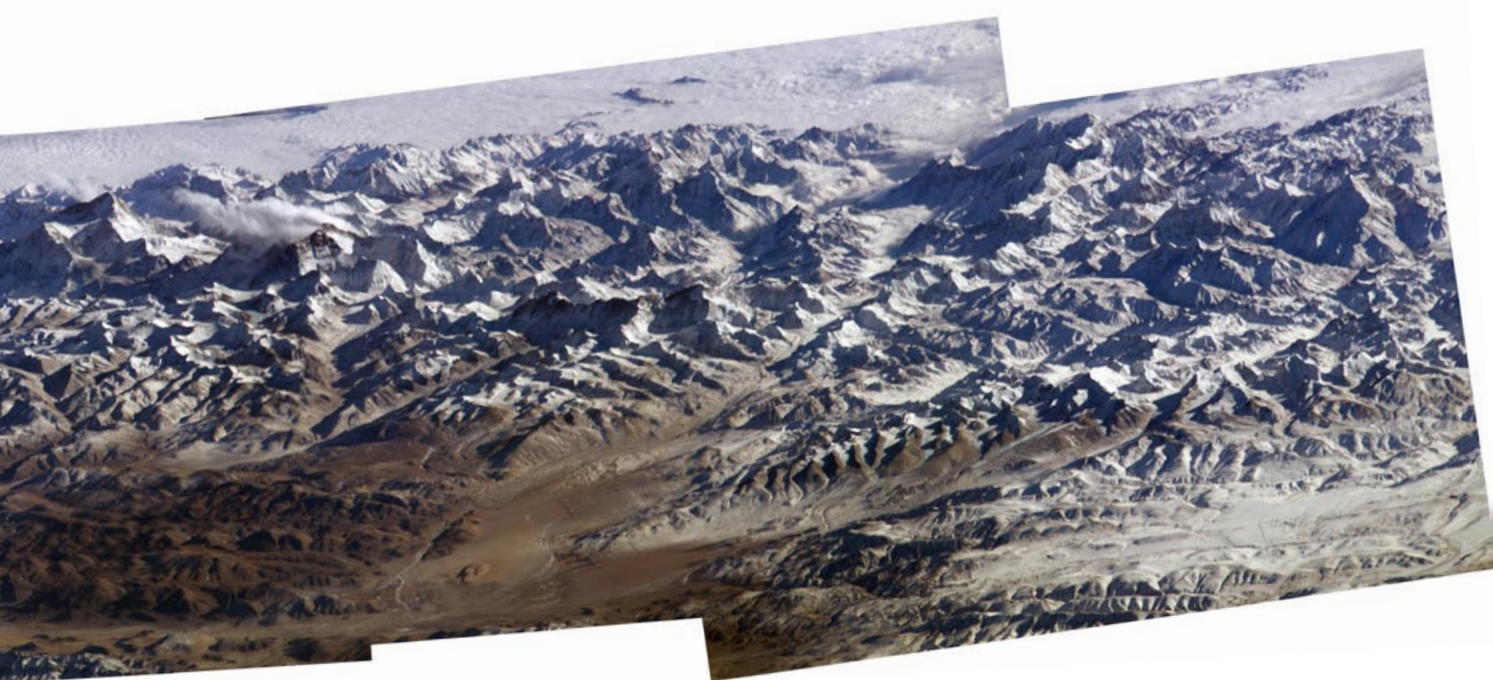
i Lhasa, og begrensninger på religiøs og politisk frihet.

– Hvis jeg skal beskrive et menneske, så har vi hjerte og lunger i kroppen, men jeg føler at vi tibetanere er blitt fratatt hjertet og lungene. Jeg er veldig glad for at jeg fikk komme til Norge, her har jeg det fritt.

Tilpassingstiltak kan ikke vente

Halvor Dannevig fra CICERO Senter for klimaforskning kunne fortelle at klimaendringer gjør at ”vanntårnet” i Himalaya, Hindu-Kush og det tibetanske platå, som forsyner 1,3 milliarder mennesker med blant annet drikkevann, irrigasjon og vann-

▲ Himalaya, verdens vanntårn,
fotografert fra romstasjonen *International Space Station*
Foto: NASA

i Himalaya

kraft, er i ferd med å smelte. Han påpekte at det foreløpig er vanskelig å vite eksakt hvilke konsekvenser det kan være snakk om. For å belyse klimaendringene viste Dannevig til at klimafremskrivninger fra FN's klimapanel viser at temperaturøkningen i Himalaya-området vil bli mye høyere enn det globale gjennomsnittet. Imidlertid fremhevet han at det er knyttet mye usikkerhet til dette da klimamodellene som benyttes generelt er for grove til å representere de topografiske detaljene i slike fjellregioner. Nye regionale nedskaleringer av klimafremskrivninger kan tyde på at temperaturøkningen i fjellområdene vil bli enda større. Selv om det er knyttet mye usikkerhet også til de regionale klimamodellene, kan de ifølge Dannevig allikevel brukes til å si noe om konsekvenser for breene.

Dannevig fortalte at et av de mest påtrengende problemene forbundet med bresmelting er det økende an-

tallet og størrelsen på sjøer som dannes mellom breen og frontmorenen når breene smelter vekk. Hvis morenen som demmer opp sjøen svikter raser vannet ut i elva nedenfor og gir enorme flommer, såkalte jøkulhlaup,

som oversvømmer dalene nedenfor. Et stort problem, påpekte Dannevig, er at land som Nepal har ikke råd til forebygging ved å drenere eller installere varslingsystemer.

▼ Full sal på Litteraturhuset
Foto: Thrond Berge Larsen

▲ Halvor Dannevig og Heidi Sørensen
Foto: Thrond Berge Larsen

Dannevig gikk så ned på lokalt nivå gjennom erfaringer fra eget feltarbeid i to landsbyer i Nepal; Manang og Ngawal som ligger på regnskyggesiden av Annapurnamassivet. Området har kun 300 mm nedbør i året, og er avhengig av irrigasjon for å drive jordbruk. Avhengigheten av irrigasjonssystemet krever god forvaltning, og i sin forskning så Dannevig på hva som skjer med vannforvaltningen i landsbyene når breene krymper. Beboerne i Manang hadde i stor grad klart å modernisere irrigasjonssystemet med nye plastrør med mindre behov for vedlikehold, og hadde tilpasset forvaltningsreglene i forhold til den endrete situasjonen. I Ngawal var irrigasjonen i liten grad modernisert, reglene ikke endret for å tilpasse seg situasjonen og beboerne brukte i stedet krefter på bønner og ritualer for å få vann. Ut fra sine funn argumenterte Dannevig for at konsekvenser av klimaendringer må ses i sammenheng med andre endringsprosesser. Han mente at innføringen av plastrør hadde større betydning enn endringene i vanntilførsel, samtidig som arbeidsutvandring, religion og kultur også påvirket

situasjonen.

Avslutningsvis konkluderte Dannevig at det er godt dokumentert at breene har krympet og at dette vil ha hydrologiske konsekvenser for elvene, og at hovedbudskapet hans var at til tross for usikkerhet rundt modeller og målinger, så kan ikke tilpassingstiltak utsettes.

Norske myndigheters klimainnsats

Tema for Heidi Sørensen, statssekretær i Miljødepartementet, var norske myndigheter og klimaendringene i Himalaya.

– Vi har diskutert klimaendringer i miljøbevegelsen siden 80-tallet. Da sa vi at det ville bli en utfordring for våre barn og barnebarn. Nå er vi blitt brutalt innhentet av virkeligheten, sa Sørensen. Hun fortalte at hun for alvor forstod at klimaendringene var i ferd med å innhente oss da hun i 2004 besøkte Nuuk på Grønland i forbindelse med lanseringen av en rapport om situasjonen i Arktis.

– Vi fløy lavt over Grønland og så de

store smeltedammene på Grønlandsisen. Forsvinner hele Grønlandsisen så representerer dette 7 meter havstigning. Den følelsen at menneskeskapt klimaendring kan gjøre noe så voldsomt med Grønlandsisen gjorde et enormt inntrykk.

Sørensen viste til at Norge gjennom tung tilstedeværelse i Antarktis, og forskningsmiljøer på Svalbard og Arktis, har som mål å ha spisskompetanse på sammenhengen mellom is, miljø og klima, og at de er svært opptatt av å formidle alvoret i at isen blir borte. FNs klimapanelrapport fra 2007 viste at utslippsveksten er større og endringene skjer raskere enn man tidligere trodde, og man har ingen klimamodeller som har forutsett den raske nedsmeltingen i polbassenget de siste årene. For å illustrere dette viste Sørensen en figur som viser sammenhengen mellom temperatur og klimagasser, basert på analyser av iskjerner fra Antarktis.

– I dag er vi på et nivå som er nesten dobbelt så høyt som det vi har kjent på jorda de siste millioner av år. Altså på et ukjent høyt nivå. Og dette vil øke enda mer de neste 50 årene. Det som jorda vil bli utsatt for de neste 50 år er ukjent landskap for oss, og denne usikkerheten er kanskje den største utfordringen når det gjelder å takle klimaendringene, argumenterte statssekretæren.

Norge jobber for at en ny global klimaavtale skal ta utgangspunkt i å begrense den globale oppvarmingen til to grader, noe Sørensen mente kunne betegnes som den mest radikale politiske målsetting noen gang. For å få til dette må de globale utslippene begynne å gå ned allerede i 2015, og reduseres med 50-85 prosent innen 2050.

– Dette er kjempeutfordrende. Motivert av dette har vi jobbet med tiltak som får ned utslippene raskt, for eksempel reduksjon av avskoging i regnskogen, fortalte hun.

Sørensen gikk så over til å beskrive konsekvensene av den globale oppvarmingen i Himalaya. Området har flere tusen isbreer som er kilde til store elver som Yangtse, Den gule flod, Brahmaputra og Mekong. Isbreene beskrives som verdens vanntårn, og om denne kilden skulle smelte vil både mennesker, økosystemer og artsmangfold bli berørt.

– Et eksempel på konsekvenser er at uten smeltevann vil 2/3 av vannføringen i Ganges i tørkeperioden juli-september forsvinne. At dette skjer i områder hvor man ikke har like mye ressurser som Norge har til å demme opp for disse konsekvensene gjør ikke utfordringen mindre, påpekte Sørensen.

Statssekretæren uttalte at hun har tro på at kunnskap er nøkkelen, og viste til at mye av Norges samarbeid i forhold til klimaendringer i Himalaya har vært med Nepal. Blant annet støtter Norge den regionale institusjonen ICIMOD (International Centre for Integrated Mountain Development) med kr 5 millioner årlig. ICIMOD ble etablert i 1983 og er et senter for kunnskaps- og informasjonsutveksling mellom medlemslandene Afghanistan, Bangladesh, Bhutan, India, Kina, Burma, Nepal og Pakistan. Sørensen kunne fortelle at den norske støtten til ICIMOD også omfatter et forsknings samarbeid med CICERO og GRID Arendal om overvåking og sikring av bresjøer, og at dette prosjektet skal presenteres på klimakonferansen i København.

Avslutningsvis reflekterte Sørensen

▲ Underholdning av Martin Solheim og Eirik Humlen

Foto: Thrond Berge Larsen

over hvor langt man kan komme i København.

– Det er kjempevanskelig, men vi skal lykkes, og vi har større tro på dette etter at Obama vant valget i USA. Lykkes vi ikke nå, når skal vi lykkes? Det er ekstremt viktig at vi kommer i land med en avtale som er slik at vi har noe å gå videre med etter 2012. Dette er verdenssamfunnets sjanse til å vise at vi er i stand til å gjøre noe i fellesskap. Klimaendringene er menneskeskapt og vi må være i stand til å gjøre noe med det selv, argumenterte hun.

Statssekretæren avsluttet sitt innlegg med et sitat fra Al Gore, som hun selv og Børge Brende nominerte til fredsprisen for to år siden: Vi har alt vi trenger for å unngå farlige klimaendringer, kanskje med unntak av politisk vilje. Men politisk vilje er en fornybar ressurs.

Paneldebatt

Roy-Arne Varsi fra Tibet-komiteen åpnet spørsmålsrunden med å vise til tvangsflyttingen av nomader i Tibet, og de konsekvenser dette har. Han

poengterte at menneskerettigheter og klima må ses i sammenheng, og ønsket svar fra statssekretæren på hvordan vi kan påvirke Kina til å endre sin politikk overfor nomadene i Tibet, for eksempel på klimakonferansen i desember.

Sørensens respons var at klimakonferansen først og fremst blir en arena toppolitisk for å få på plass et rammeverk, men at tematikken som Varsi tok opp kunne belyses på de mange ekstrakonferansene som vil finne sted i sammenheng med FN-konferansen. Hun viste også til betydningen av å ha et godt samarbeid med de som bor i og lever av naturen når det gjelder tilnærming for å opprettholde økosystemer.

Inge Bjart Torkildsen, også fra Tibet-komiteen, informerte kort om den utstrakte kraftverkutbyggingen i Kina, og at det er vanskelig å få informasjon om disse prosjektene.

– Har Miljøverndepartementet et slags etterretningsvesen, spurte han.

Svaret fra Sørensen var at det er

NVE (Norges Vassdrags- og energidirektorat) som har mest kunnskap om dette i forbindelse med deres hydrologisamarbeid med Kina.

– På Himalayakonferansen (klimakonferanse på Norsk Polarinstitut for land som har høytliggende isbreer, red.anm.) i Tromsø så vi en del eksempler på gruvevirksomhet og utbygging av en slik karakter som vi aldri kunne vært i nærheten av å finne på i Norge. Vi har erfaring og kompetanse på dette som kan bidra til å unngå utbygging i en slik skala som medfører så store konsekvenser, og det er åpenbart at vi må følge med på denne utviklingen.

Thrond Berge Larsen fra begge arrangørforeningene tok opp problemet som Dannevig nevnte med bresjøer som plutselig kan tømme seg og forårsake en enorm flom i vassdraget nedenfor.

– Det som gjorde at myndighetene i Nepal og forskere begynte å ta denne problemstillingen alvorlig var at et kraftverk som nesten var ferdig og som skulle forsyne Namche Bazar med strøm ble vasket bort av en slik flom i 1985. De som planla dette kraftverket i 1975 hadde ingen tanker om at dette kunne skje – og det vet jeg, fordi jeg var en av de to som planla det! Heldigvis førte denne flodbølgen til at man nå forsker på dette og prøver å sette inn tiltak. FN har studert 900 slike innsjøer i Himalaya og 200 av dem står i fare for å bryte, kommenterte Larsen. Han fremholdt også at han håpet at SV i den nye regjeringsplattformen ville kjempe for å sette inn langt sterkere tiltak mot klimaendringer og foreløpig prioritere dette som er så viktig for verdens fattige foran andre SV-saker som utrydding av fattigdommen i Norge og en mer liberal inn-

vandringspolitikk.

Olav Myrholt fra Utviklingsfondet fortalte at de har to prosjekter i Nepal; klimatilpasning i jordbruket og et klimanettverk for distriktene i Nepal. Han sa at de opplever at miljømyndighetene i Nepal etterspør kunnskap, tjenester og samarbeid fra Norge, men at de ikke når fram.

– Hvorfor er det ikke et tettere samarbeid, for eksempel om målestasjo-

▲ **Meltdown in Tibet**

Foto: www.meltdownintibet.com

ner for klimaendringer, spurte han.

Heidi Sørensen responderte med at det internt i ”miljøfamilien” er flere prosjekter i Nepal, og at det er gjort ting i forhold til Nepal med hensyn til å koble miljø til utvikling. Hun lovet å ta med spørsmålet tilbake til statsråden og se nærmere på hva Norge gjør i forhold til Nepal.

Forfatter og filosof Jostein Gaarder avsluttet spørsmålsrunden med et, ifølge ham selv, naivt spørsmål: Er det mulig å overhode forestille seg at vi kan møte klimaendringene uten at

vi må gjøre en radikal omfordeling av kjøpekraft?

Statssekretær Sørensen mente at vi må ha som utgangspunkt fremover at vi skal skape et samfunn hvor alle har samme rettigheter til å slippe ut, og at målet er samme utslipp per person samme hvor på kloden du bor innen 2050.

– Det høres logisk og enkelt ut når man sier det, men i realiteten innebærer det en dramatisk omfordeling av ressurser. Rettferdighetsperspektivet må være visjonen og det langsiktige målet. Uten dette får vi heller ikke med oss de landene vi trenger, avsluttet Sørensen.

“**Meltdown in Tibet**”

Som avslutning på seminaret ble dokumentarfilmen “Meltdown in Tibet” vist. Filmen er laget av den kanadiske filmskaperen Michael Buckley. Gjennom hemmelige opptak og stillbilder stiller Buckley en rekke tankevekkende og kritiske spørsmål i forhold til klimaendringer på det tibetanske platået og Kinas politikk i Tibet når det gjelder oppdemming av elver, utvinning av mineraler, tvangsflytting av nomader med mer. Les mer om filmen på www.meltdownintibet.org.

Kinas tvangsflytting av tibetanske nomadefamilier rammer oss alle:

Klima uten grenser

I mars 2008 uttalte Qi Jingfa, daværende visejordbruksminister i Kina, at det var kinesiske myndigheters politikk "å få slutt på den nomadiske levemåte blant alle gjeterne innen utgangen av århundret."¹ Selv om de ikke oppnådde målet innen den satte tidsfristen, er de på god vei til å utradere Tibets nomadeliv og -kultur innen kort tid. Så langt har offisielle media i Kina rapportert omlokalisering av 900 000 nomader, rundt 15 prosent av den tibetanske befolkningen.

Av Roy-Arne Varsi

Tall som har blitt offentliggjort i Kina viser for eksempel at 89 prosent av den nomadiske befolkningen, noe som utgjør rundt 100 000 nomadefamilier, hadde blitt tvangsflyttet fra sine områder i Amdo (Qinghai-provinsen) i 2005². I august i år kom meldingen om at ytterligere 50 000 nomader er omlokalisert i denne provinsen, nærmere bestemt fra naturreservatet Sanjiangyuan³. Bakgrunnen er i følge de kinesiske myndighetene å beskytte gressmarkene fra overbeite for å hindre ørkenspredning⁴. Bekymringen er ikke grunnløs. På grunn av klimaforandringene har de store isbreene i Tibet begynt å smelte i en rekordfart og samtlige av Tibets mer enn tusen innsjøer har begynt å tørke inn. Hvor det tidligere var store områder med gressmarker er det i dag nærmest ørken. I tillegg opplevde Kina

sin verste tørkeperiode på 50 år.⁵

De tre store elvene; Den Gule Flod, Yangtze og Mekong, har sin opprin-

nelse i Sanjiangyuan. Dette området er berørt av tørke og i tillegg til klimaforandringene påstår de kinesiske myndighetene at årsaken til at disse elvenes vannmengde minker er at overbeite av gressmarkene er med på å degradere regionens økosystem.⁶

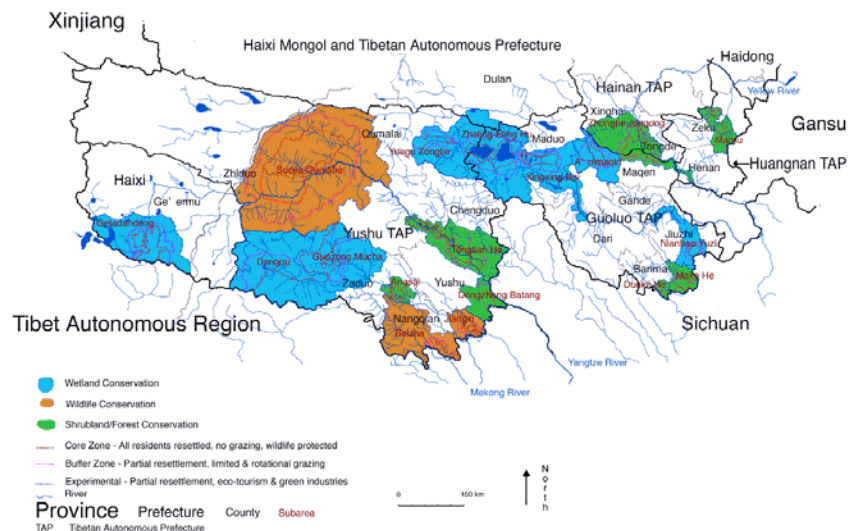
Kinas politiske feiltrinn

Hvordan kan det ha seg at en eldgammel nomadisk kultur nå har blitt en økologisk trussel? Om man tar seg bryet med å se på hva slags politikk Kina har ført i Tibet de 50 siste årene vil man se at det ikke er nomadene som utgjør en trussel mot øko-

▼ Vernede områder fører til omplassering av nomadebefolkningen

Illustrasjon: meltdowntintibet.com

Sanjiangyuan National Nature Reserve, Qinghai, PRC

systemet, men Kinas egen politikk. Fra 1958-1976 kom Mao Zedong med en landbruksreform som han kalte "kollektivismen". Kollektivismen hadde som mål å få flere bønder i landet for å sikre de grunnleggende behov. Denne tvangspolitikken førte til at store skogsområder og gressmarker ble omgjort til dyrket mark. Fra 1976-1999 intensiverte Kina under ledelsen av Deng Xiaoping denne politikken. Det skulle produseres mer jordbruksvarer, men i dag har store deler av jordbruksarealene lenge ligget brakk på grunn av at jorda har blitt næringsfattig av den intensive bruken. I tillegg til den feilslåtte jordbruksreformen må også Kinas mange forurensende gruveprosjekter og omfattende utbygging av infrastruktur i Tibet nevnes. De kinesiske myndighetene har sørget for en ubalanse i det økologiske systemet som de i dag gir tibetanske nomader skylden for.

Nomadene – en trussel mot økosystemet?

Men hva om de kinesiske myndighetene har rett? Kanskje det faktisk vil hjelpe å fjerne den nomadiske kulturen fra kartet, for å få balanse i økosystemet? Er det å utradere en hel nomadisk kultur i så fall løsningen for Tibet-platåets økosystem? De tibetanske nomadene har i mange hundre år vekslet på sine beiteområder. De vet at gressmarkene trenger tid for å vokse opp igjen. Forskning viser at gressmarkene som blir beitet på reverserer degraderingen av gressmarkene. Nomadenes tilstedeværelse er en viktig nøkkel for å bevare dette unike økosystemet⁷. Dette vil si at Kinas politikk med å fjerne nomadene fra gressmarkene øker risikoen for ørkenspredning.

Påvirkning på grunnvannet

Det er stor enighet blant forskerne

▲ Nomader

Foto: Bodil Fremstad

at gressmarkene er viktige for økosystemet i Tibet⁸. I tillegg begynner forskere å bli mer klar over betydningen av den rollen gressmarkene har for grunnvannet og hvordan det virker inn på avrenningsmønsteret til elvene som forsyner store deler av befolkningen i Sørøst-Asia med vann. Vegetasjonen på gressmarkene sørger for å bevare jordas evne til å moderere bevegelse i grunnvannet og fungerer som et naturlig stabiliseringssystem i bakken. Dette naturlige systemet forhindrer store bevegelser i bakken. Faren ved å tvangsflytte nomadene, som skuffende nok allerede har skjedd, er at vegetasjonen på gressmarkene blir skjør. Dette vil skyte fart i bakkebevegelsene ved at vannet ikke får den naturlige bevegelsestregthet. Resultatet blir redusert kvalitet og kvantitet på vannet.

Menneskerettigheter i klimaforhandlingene

Hvorfor er det viktig at nomadene i Tibet blir prioritert på klimatoppmøtet i København? Det at nomadene blir sikret sin rett til å overleve og bestemme over sin egen utvik-

ling, slik det er nedfelt i menneskerettighetene, vil ikke sørge for at verdens industriland forplikter seg til å redusere sine utslipp av klimagasser. Ser vi derimot ut over Tibet-platåets grenser vil vi oppdage at mange mennesker er avhengig av vannet som strømmer ned fra platået og vi bør derfor diskutere nomadenes rettigheter i forbindelse med klima⁹. Hva om demokratisering og implementering av menneskerettigheter i de enkelte land kan virke positivt på det globale klimaet? Bør ikke dette da diskuteres under klimakonferansen i København i like stor grad som at enkelte land må forplikte seg til å redusere klimagassutslipp?

Kina har gjennom femti år ført en politikk i Tibet som har vært en økologisk katastrofe for området. "De er desperate etter vann", sier John Isom som leder Tibet Third Pole-kampanjen¹⁰. "De har selv skapt sin egen vannkrise ved å ha forurenset rundt 75 prosent av elvene, innsjøene og grunnvannet". Ikke nok med at det kinesiske regimet i dag fører en politikk som både bryter med deres egen grunnlov¹¹ og grunnleggende menneskerettigheter¹² ved å tvangsflytte nomadene inn i gettoer. Kina fortsetter å eksperimentere med det økologiske systemet i Tibet. Kinas innenrikspolitikk er ikke bare til stor fare for nomadenes eksistens, men også for rundt 1,3 millioner mennesker som er avhengig vannet som strømmer ned fra Himalaya¹³.

Innenrikspolitikk får globale konsekvenser

Denne sammenhengen mellom gressmarkene, nomadene og avrenningsmønsteret til elvene i Tibet utfordrer måten vi i dag tenker på nasjonalstatenes suverenitetsprinsipp. Klimaforandringene vi står overfor rammer oss alle og tvinger nasjonal-

statene over på en høyere moralsk grunn. En nasjonalstat må forstå at interne handlinger ikke lenger er landets eget forliggende ansvarsområde. Intern politikk kan ha konsekvenser for et økosystem som igjen kan ha alvorlige konsekvenser for nabostatene og det globale klimaet.

Når det internasjonale samfunn skal møtes i København i desember for å forhandle fram en ny Kyoto-avtale, så bør ikke kun klimagassutslipp stå på dagsorden. Klimaendringenes årsaker kommer i like stor grad av nasjonalstater som fører en politikk hvor økosystemer blir degradert. Økosystemene er minst like viktige å opprettholde som det er viktig å redusere verdens totale klimagassutslipp. Verdenssamfunnet må tilpasse seg klimaforandringene. En god start vil være å ta på alvor de grunnleggende rettigheter til Tibets nomader. Kinas tvangspolitikk ovenfor nomadene rammer utrolig nok oss alle.

1. <http://www.freetibet.org/about/nomadic-lifestyle-under-threat>
2. <http://www.case.edu/affil/tibet/tibetanNomads/documents/Qinghai.PDF>
3. <http://www.voanews.com/english/archive/2009-08/2009-08-28-voa2.cfm>
4. http://news.xinhuanet.com/english/2008-08/15/content_9343243.htm
5. <http://www.dagsavisen.no/utenriks/article396870.ece>
6. <http://media.causes.com/ribbon/563784>
7. http://www.tibetthirdpole.org/index.php?option=com_content&view=article&id=61:why-tibet-third-pole&catid=1:latest-news
8. Julia A. Klein, John Hare and Xin-Zuan Zhao, Experimental warming causes large and rapid species loss, dampened by simulated grazing, on the Tibetan Plateau, *Ecology Letter*, (2004).
9. <http://www2.ohchr.org/english/issues/climatechange/index.htm>
10. [http://www.tibetthirdpole.org/index.php?option=com_content&view=article&id=52:china-continues-](http://www.tibetthirdpole.org/index.php?option=com_content&view=article&id=52:china-continues-removal-of-all-of-tibets-two-million-nomads&catid=1:latest-news)

Tibet Third Pole

Av Roy-Arne Varsi

Tibet Third Pole (T3P) er et nyetablert nettverk som består av tibetanske, kinesiske og vestlige forskere og utviklingsspesialister, og mer enn 170 Tibet-støttegrupper. T3P jobber for tibetanernes grunnleggende menneskerettigheter når det gjelder selvbestemmelse i forhold til miljøet og vil lansere en rekke kampanjer i oppkjøringen til og under FN's klimakonferanse i København i desember og videre i fremtiden. Nettverket vil også utvikle strategier for å drive lobbyvirksomhet på FN's klimaforbereidende konferanser for å påvirke klimatraktaten på Tibets vegne.

Bakgrunnen for T3P

Navnet til nettverket har bakgrunn i at forskere kaller det tibetanske platået den tredje pol, fordi bare Nord- og Sydpolen har en større forekomst av ferskvann lagret i is og snø. Platået gjennomgår dobbelt så raske klimaendringer som resten av verden; nedsmeltingen av isbreene over hele Tibet forstyrrer vanntilførselen nedstrøms, noe som truer livsgrunnlaget til tibetanske nomader og landsbyer og mer enn en milliard mennesker som lever i nedstrømsnasjonene rundt platået.

Siden invasjonen av Tibet i 1949 har Kina gjennomført en arealbrukspolitikk som hatt store negative konsekvenser: Perioder med stor hungersnød; ørkenspredning og tørke av det som tidligere var store vitale gressmarker og skoger; store flommer øst i Kina på grunn av nedhugst av skogene i østre Tibet; forgiftning av elver og grunnvann gjennom uregulert gruvedrift og industri. Med andre ord: Kina har degradert økosystemene som det tibetanske folk er helt avhengig av for sin eksistens og som i tillegg truer omtrent hele regionen Asia sin sikkerhetssituasjon. Likevel ser vi at Kina i dag øker innsatsen sin med utbygging av gruver, industri, demninger og tvangsflytting av nomader, noe som øker trusselen mot regionens stabilitet.

Kina fortsetter å knuse enhver stemme, i Tibet og rundt om i verden, som tør snakke for Tibets miljø, for tibetanernes menneskerettigheter knyttet til miljø, og for alle samfunn nedstrøms som påvirkes av Kinas handlinger. Nettopp derfor så forskere og Tibet-støttespillere behovet for å etablere Tibet Third Pole, for å tale Tibets sak.

T3Ps målsettinger

Tibetanske nomaders levemåte gjennom flere tusen år har virket både

11. <http://www.tibet-china-conference.org/content/speeches.htm#1>
12. <http://www.tibet.no/omt Tibet.php?subac>

13. http://www.economist.com/displayStory.cfm?story_id=11488548

Tibet Third Pole forts.

bærekraftig og konserverende for Tibet-platåets gressmarker og vannressurser, og T3P har et sterkt fokus på nomadene og deres sentrale rolle når det gjelder å bevare økosystemet på platået. En av deres målsettinger er derfor å sette en stopper for tvangsflyttingen av tibetanske nomader som skjer i stor skala i myndighetenes regi. Alle 2,25 millioner tibetanske nomader har en grunnleggende menneskerett til å forbli på gressmarkene og bestemme over sin egen skjebne og fremtid gjennom full deltagelse i alle faser av beslutningstakingen når det gjelder forvaltning og bevaring av Tibets naturressurser.

T3P ønsker også umiddelbar stans i all kommersiell arealbruk som truer Tibet-platåets økosystemer, økosystemtjenester og tradisjonell bærekraftig arealbruk, og er særlig bekymret for vannressursene. Det tibetanske platået gir livgivende vann til mer enn en milliard mennesker i ti nasjoner nedstrøms.

▼ Elver med utspring i Tibet

Illustrasjon: meltdownintibet.com

▲ Gangotri, en av Himalayas største breer, har trukket seg 850 meter tilbake de siste 25 årene. Totalt er den ca. 30 km lang.

Foto: NASA

T3P ser også behovet for at det gjennomføres en uavhengig, internasjonal, vitenskapelig analyse av platåets økosystemer, økosystemtjenester og arealforvaltningspolitikk hvor både forskere og relevante interessenter fra Tibet og de landene som er av-

hengige av Tibets økosystemtjenester deltar. Dette vil skape grunnlag for en grundig undersøkelse, en troverdig analyse og tolkning av funnene, samt en rettferdig og varig tilnærming til begrensning av og tilpassing til konsekvensene av klimaendringene i regionen. Etableringen av nye styringsinstitusjoner og -mekanismer for ressursforvaltning og beslutningstaking er et annet av T3Ps mål. Det legges vekt på at også disse skal inkludere alle regionale aktører, ikke minst Tibets nomader.

En annen målsetting er at det skal opprettes økologiske strategiske konserveringssoner på det tibetanske platået. T3P mener slike soner både vil gjenopprette og styrke tilstanden til økosystemtjenestene og involvere og støtte opp om tibetanernes tradisjonelle livsgrunnlag og landforvaltningspraksis.

Les mer om Tibet Third Pole på www.tibetthirdpole.org

Reise i okkupert land

“Halvor, du må våkne!” I søvne har jeg hørt den harde og intense bankingen lenge, men den har flytt sammen med bilder og fantasier i drømmene mine, og jeg har sovet ufortrødent videre. Men nå er det vår dør de dunderer løs på, etter først å ha brutt seg inn gjennom det lille og primitive, men egentlig ganske hyggelige hotellets hovedinngang og gått fra dør til dør med det samme støyende og angstvekkende budskap: “Husundersøkelse!”

Av Halvor Eifring

Jeg kommer meg opp i en fart og åpner døren ut mot den lille murverandaen utenfor. Kinesisk politi med hjelm på hodet og automatgevær over skulderen. Fem eller syv unge menn. En av dem er maskert, så bare øynene og munnen er synlige – kanskje han er en lokal person med behov for ikke å bli gjenkjent? Kanskje til og med tibetaner? Han oppfører seg mer truende enn de andre og roper stadig høyt. En umaskert kineser forsøker å holde en høflig, ja til situasjonen å være nesten trivelig tone, og etter hvert er det han som overtar samtalen.

“Legitimasjon!” De kikker på passene våre og må ha hjelp til å tyde skriften. “Norge?” “Ja.” “Hva gjør dere her?” “Vi er på ferie.” “Hvor lenge har dere vært her?” “Et par dager.”

De er tydelig usikre på hva de skal gjøre med oss – hadde vel ikke ventet å finne utlendinger her akkurat nå, og de ringer politistasjonen. Så får vi beskjed om å vente. De går sin vei, og vi låser døren og legger oss. For oss er situasjonen realistisk

sett neppe spesielt farlig, men hjertet banker i minst dobbel hastighet, og jeg tenker på hvordan det hadde følt om vi var tibetanere på flukt og virkelig var i fare. Gjennom gardinen ser vi skyggen av en politimann, med gevær og det hele, gå frem og tilbake på verandaen utenfor. Av og til stopper han og forsøker å titte inn gjennom vinduet.

Opptakten

Vår reise til Tibet våren 2008 hadde vært planlagt lenge. Blant annet skulle vi gå opp ruten for Acems store Tibet-reise våren 2009. Det tok litt tid før det ble klart at planene for begge reiser måtte endres.

Noen dager før det hele begynte, fikk jeg anledning til å lese manuskriptet til Dalai Lamas årlige 10. mars-tale (i

▼ Foto: Joy Lu/Halvor Eifring

▲ Foto: Joy Lu/Halvor Eifring

anledning av opprøret mot kinesisk undertrykkelse i 1959). Jeg hadde ikke lest mange slike taler før, men det slo meg at ordbruken var langt skarpere enn jeg var vant til å forbinde med den freds- og dialogorienterte Dalai Lama. Han beskrev hvordan tibetanere “i nesten seks tiår har... måttet leve i en tilstand av konstant frykt, ydmykelse og mistenksomhet under kinesisk undertrykkelse”, hvordan “undertrykkelsen [fortsetter] å øke med en mengde utenkelige og grove krenkelser av menneskerettighetene, manglende trosfrihet og politisering av religiøse spørsmål”, og han kritiserte kinesiske myndigheter for å være styrt av “manglende langsiktighet” og “manglende respekt for det tibetanske folk”.

På samme tid fungerte jeg som tolk for den kinesiske skribenten Wang Lixiong, som var i Norge for å motta Forfatterforeningens ytringsfrihetspris på vegne av sin kone, den tibetanske forfatterinnen Woesser, som ikke får lov å reise ut av landet. Wang var interessert i å høre hvordan 10. mars ville bli markert i Norge, og

han fortalte om planene som forelå om en protestmarsj fra Dharamsala i India (der Dalai Lama, den tibetanske eksilregjering og over 80 000 tibetanske flyktninger holder til) til den tibetanske grense. Opptakten til de olympiske leker i Beijing ville utvilsomt gi en god anledning til å trekke oppmerksomhet mot Tibet-saken.

Kinesiske myndigheter er konsekvente i å ikke sine forbud en drakt av kvelende omsorg.

Wang var opptatt av at kinesiske myndigheter måtte se hvilken mulighet som ligger i Dalai Lamas unike posisjon i det tibetanske samfunn. Mens de fleste tibetanere er opptatt av at Tibet må frigjøres fullstendig fra kinesisk styre, går Dalai Lama kun inn for reelt selvstyre under kinesisk overhøyhet. Og mens vold har vært et sentralt politisk virkemiddel for mange tibetanere både nå og i tidligere tider, har Dalai Lama vært en konsekvent talsmann for ikke-vold og dialog. Tibetaneres lo-

jalitet overfor Dalai Lama er så stor at han kan ha reell mulighet til å få store deler av sitt folk med på en fredelig linje, der graden av tibetansk selvstyre er mer eller mindre på linje med det Hongkong og Macao allerede har, eller det Taiwan til stadighet blir lovet. Men de seks samtalene kinesiske myndigheter hadde hatt med utsendinger for den tibetanske eksilregjering, hadde kun bidratt til å bringe Dalai Lamas fredslinje i diskreditt hos mange tibetanere. Kinesiske myndigheter viste ingen vilje til reelle kompromiss. Isteden virket det som de halte ut tiden i påvente av Dalai Lamas død, ut fra en tro på at han representerte det siste hinder for full integrering av Tibet i det kinesiske samfunn. Wang fremholdt at Dalai Lamas død vil gjøre det langt vanskeligere for kineserne. Da vil Tibet ikke lenger ha noen sterk modererende kraft, ingen brems som kan hindre den latente volden i å slå ut i full blomst. Slik er situasjonen i Xinjiang, Tibets muslimske nabo, der kampen for uavhengighet er langt mer aggressiv og til dels voldelig enn i Tibet, og der det ikke finnes noe åndelig samlingspunkt som kan moderere disse kreftene.

Få dager senere fikk kinesiske myndigheter smake hva de kanskje har i vente dersom de ikke legger om kursen. For oss kom det først som en melding fra reisebyrået om at de tre viktigste templene i og rundt Lhasa nå var stengt, så våre planlagte besøk dit kanskje ikke ville kunne gjennomføres. Et par dager senere leste vi om angrep på hankinesiske forretninger, og jeg tenkte jeg skulle sjekke at hotellene vi skulle bo på, var drevet av tibetanere. Det tok litt tid før det ble klart at reisen til Tibet overhodet ikke kunne gjennomføres slik den var planlagt.

Det finnes mange versjoner av hva som egentlig skjedde. I hvilken grad var opptøyene provosert frem av kinesisk politisk voldsbruk og dårlige oppførsel? I hvilken grad var de utslag av etnisk, sosial og økonomisk betinget tibetansk vold? I hvilken grad var kinesiske politi- og militærstyrkers reaksjon preget av vold og drap, og i hvilken grad var den tvert imot preget av overdreven tilbakeholdenhet? Vi skal komme tilbake til disse spørsmålene senere.

Et annet Tibet

Den for oss mest umiddelbare konsekvens var i hvert fall at Tibet ble stengt for alle utlendinger (og for de fleste kinesere også). I april 2008 ble det overraskende kunngjort at Tibet igjen ville bli åpent for turisme fra 1. mai, men dette ble snart avkrefret.

Våre flybilletter til Beijing var allerede kjøpt, og vi hadde ingen bedre ting å foreta oss enn å forsøke å komme inn i tibetanske områder utenfor det som nå kalles Tibet Autonomous Region. Vi fløy til Xining, hovedstad i Qinghai-provinsen, som grovt sett tilsvarer det gamle Amdoprefekturet i Tibet. Xining er en han-kinesisk enklave i det som ellers er et etnisk komplekst område, der ulike muslimske grupper (hui, salar, tu m.fl.) og han-kinesere deler plassen med det som i hvert fall en gang var et tibetansk flertall. Herfra fikk vi gleden av å besøke det meget fremtredende Kumbum-klosteret, der Tsongkhapa, grunnleggeren av den dominerende retning innenfor tibetansk buddhisme (gelukpa), ble født i år 1357. Vi fikk oss også en tur rundt den fascinerende hellige saltvannsinnsjøen Kokonor, der vi både kunne se halvnomadiske tibetanske bosetninger og tibetanske pilegrimer på deres langsomme ferd rundt innsjøen. Pilegrimene går først et stykke

til fots og legger så fra seg bagasjen før de går tilbake til utgangspunktet, slik at de kan gå den samme strekningen på nytt, denne gang ved å legge seg ned i full kroppslengde i en slags bønnestilling, før deretter å reise seg opp og legge seg ned på ny et par meter lenger frem. Det tar uker før de er rundt den svære sjøen.

Da vi spurte vårt kinesiske reisebyrå om vi kunne besøke Taktser, stedet der Dalai Lama ble født, var svaret imidlertid temmelig entydig: "Vi skjønner hvorfor dere vil dit, men det er dessverre ikke mulig nå. Det er for deres egen sikkerhets skyld." Det samme svaret kom på forespørsler om andre tibetanske områder. Kinesiske myndigheter er konsekvente i å ikke sine forbud en drakt av kvelende omsorg.

Idyll med sprekker

Vi klarte oss imidlertid fint uten reisebyrået. Vi dro ganske enkelt til bussholdeplassen, kjøpte billetter og tok den lokale bussen til en av de tibetanske småbyene vi ønsket å besøke. Vel fremme tok vi inn på et hotell vi hadde fått anbefalt. I utgangspunktet virket alt rolig. Folk var hyggelige og virket som de hadde det bra. Selv om jeg var den eneste vesterlendingen i området, reagerte verken kinesere eller tibetanere på mitt nærvær. Hadde ikke opptøyene i mars gjort noe inntrykk her i denne lille tibetanske avkroken?

Én ting gjorde det klart at så ikke var tilfelle: oppbudet av bevæpnet politi og militære. Ikke bare var det mange av dem, men det var tydelig at de var opptatt av å bli sett og hørt. Ikke minst våknet vi tidlig om morgenen av store rekker av militære, som løp taktfast gjennom gatene og ropte noen uforståelige rop i disiplinert kor utover byen. De fleste tibetanere

Butikken for globetrotteren, ferieturisten og drømmeren

Bøker

Reiseguides, reiseskildringer, aktivitetsbøker, parlører, praktbøker, reisedagbøker

Kart

Verdenskart, bilkart, bykart, gps- og vandrekart, atlas, globuser

Utstyr

Sekker (med og uten hjul), tropeklær, fottøy, pakkesystemer, myggnett, med mye mer.

Kunnskap

Vi har reiseerfaringen og hjelper deg gjerne med tips og råd.

Butikken ligger i Uranienborgveien 4, rett bak Slottet i Oslo. Tlf: 23 13 14 15

Ma-løe: 10-18 [16]

Nettbutikk
www.nomaden.no

Alltid åpen og rask ekspedering!

brydde seg knapt om deres nærvær, men av og til kunne vi se en og annen munk eller lekmann som så langt og spottende etter dem. At et vesterlandsk ansikt var dukket opp i byen, lot verken politi eller militære til å ta notis av. Selv ikke da jeg tok bilder av dem, var det noen tegn til reaksjon.

Vi hadde et par uhyre fine dager, der vi ble godt kjent med deler av lokalbefolkningen, deriblant flere munket. Noen av dem kunne vi snakke med på kinesisk, andre behersket kun tibetansk, men språkbarrierene var ikke et hinder for viktige møter. Vi ble vist rundt i templer og landsbyer og ble tatt med inn i private hjem og munkeceller. Vi fikk et forhold til de lokale kunstner og ble servert nydelig tibetansk mat. Av grunner som vi ikke helt forsto, var det tydelig at mange munket fikk tillit til oss og viste oss ting som turister ikke normalt får se, og som utvilsomt ville gitt dem problemer om de var blitt oppdaget av politi eller myndigheter.

De fleste etterlot ingen tvil om at deres lojalitet lå hos Dalai Lama, og at de kun hadde forakt til overs for det kinesiske kommunistparti. De virket ikke engstelige ved tanken på at slike uttalelser kunne bli overhørt, til tross for at de tok det som en selvfølge at klostrene var infiltrert

De fleste etterlot ingen tvil om at deres lojalitet lå hos Dalai Lama, og at de kun hadde forakt til overs for det kinesiske kommunistparti.

av kommunistspioner i munkedrakt. De fortalte villig vekk om opptøyer i byen tidligere på året (før opptøyene i Lhasa), den gang noen munket og en rekke sivile tibetanere var blitt arrestert, men så ble sluppet fri igjen da et større antall munket demonstrerte foran politistasjonen.

Innimellom møtte vi dog en annen, mer skeptisk og mistenksom, holdning. "Er dere journalister?" Både tibetanske munket og enkelte kinesere

var tydeligvis ikke begeistret for tanken om at journalister skulle snuse rundt i området nå i denne meget sensitive perioden.

Etter et par dager flyttet vi til et lite og primitivt, men hyggelig hotell drevet av en tibetansk familie. Her var det ingen dusj, og alle beboerne delte det samme toalettet. Veggen til naboen var ikke akkurat lydisolert. Men verandagangen utenfor rommet vårt hadde fin utsikt over andre tibetanske boliger og fjellene i det fjerne, og vertskapet var hyggelig.

Unntakstilstand

Dagen etter leide vi en drosje og besøkte en fascinerende landsby noen timers temmelig utfordrende kjøretur unna. På veien besøkte vi både templer, nomadebosetninger, vakre naturområder og noen varme kilder, der badegjestene resiterte hellige buddhistiske tekster med dyp røst mens de plasket rundt i det forhåpentligvis helsebringende vannet.

Da vi spiste lunsj i landsbyen vi besøkte, mottok imidlertid drosjesjåføren en telefon med beskjed om at det nå var innført unntakstilstand i småbyen der vi bodde. Hovedveien inn til byen var stengt, så vi måtte ta en sidevei inn.

Da vi kom dit, var det ingen tvil om at noe var skjedd. Mange av gatene var fullstendig stengt for trafikk, deriblant den vårt hotell befant seg i. Overalt var det store kontingenter av bevæpnet politi og militære. Drosjen stoppet i god avstand til sperringene, og vi tok en omvei til hotellet i håp om å unngå sperringene. Det klarte vi ikke. Men som før var det ingen som lot til å reagere på tilstedeværelsen av et vesterlandsk ansikt.

▼ Foto: Joy Lu/Halvor Eifring

Vi kom oss til hotellet og fikk første versjon av hva som var skjedd. Noen som var sluppet ut av fengsel etter opptøyer tidligere på året, var igjen blitt arrestert, deriblant tre munkene. Nå var det kommet til nye demonstrasjoner, nye arrestasjoner og altså et ganske gedigent oppbud av politi og militære. Templene var stengt for alle besøkende.

Vi hadde forlenget planlagt å reise videre dagen etter. Men først hadde vi tenkt å klatre opp til det vi trodde var en meditasjonshule i fjellene (men som senere viste seg at var et slags mini-tempel). Nå kikket vi over mot fjellkanten fra hotellverandaen, og der sto det tre figurer oppstilt uten å røre seg. De sto så stille at det tok tid å oppfatte at de var soldater (eller kanskje politi) som passet på stien mellom templene nede i byen og mini-tempelet oppe i fjellkanten. Morgenen etter var det blitt syv av dem, to grupper på tre, som sto dødsstille på hver sin plass, og en som gikk mellom de to gruppene. Blink fra det som må ha vært kikkerter, gjorde det klart at de holdt utsyn over hele byen. Det var nå opplagt at vårt besøk til mini-tempelet måtte avlyses.

Vi spiste en sen middag på en kinesisk restaurant, men stemningen i gatene var nå mer nervøs, mange holdt seg tydeligvis hjemme, og mange butikker og restauranter stengte tidlig.

Og det var altså denne natten vi fikk besøk. Klokken var to da de banket seg frem til vår dør. Og så gikk det noen minutter før de lukket døren og ba oss vente der inne.

Lovbrudd

Det tok omlag et kvarter fra vi fikk beskjed om å vente, til de banket på igjen. Denne gangen var politimen-

▲ Foto: Joy Lu/Halvor Eifring

nene ledsaget av en kvinnelig overordnet fra politistasjonen. Hun ba også om å få se våre pass, og gjorde det klart at hun ville ta dem med til politistasjonen. Dit ble vi bedt om å komme morgenen etter for å plukke opp passene og så forsvinne ut av byen. Vi fikk klar beskjed om at vi hadde brutt loven ved å overnatte på et hotell som ikke hadde rett til å ta imot utlendinger, og ved at vi ikke hadde registrert oss på den måten loven tilsier. (Dette er lover som normalt ikke praktiseres, men i en situasjon som denne kommer de til god

anvendelse for myndigheter som har behov for å "ha noe" på en.) Vi ble også foreholdt at vi ikke måtte engasjere oss i handlinger som var i strid med vår status som turister, som for eksempel å foreta intervjuer eller gjøre videoopptak. (Igjen lover som til vanlig ikke praktiseres, og som jo ville hatt litt underlige konsekvenser for turister som gjerne vil videofotografere litt fra sin reise i Kina.) Hun gir meg sitt mobilnummer og noterer mitt, og så går de alle sin vei.

Bankingen på døret i nabolaget fort-

setter utover natten, mens vi for alle tilfellers skyld fjerner bilder som kan bli andre til ulempe om de skulle bli oppdaget. Navn og adresser på folk vi har møtt, sørger vi også for å skjule. Og siden videoopptak har vært nevnt spesielt, fjerner vi de små videosnuttene vi har tatt med digi-talkamera. Så sover vi noen timer til, før vi står opp, utveksler noen ord med hotellverten og begynner å gå mot politistasjonen.

Vi var knapt kommet halvveis da den kvinnelige overordnede ringte på mobiltelefonen. Vi trodde først det var for å skynde på oss og forsikret om at vi var på vei. Men snart ble det klart at hun overhodet ikke ville at vi skulle komme til politistasjonen. “Bare vent der dere er nå, så kommer jeg i bil med passene deres.” Og det gjorde hun. Tønen var nå meget høflig og imøtekommende. Vi fikk skyss tilbake til hotellet og tilbud om skyss ut av byen. Da vi forsikret om at vi

ville reise umiddelbart etter frokost, og at vi allerede hadde ordnet med transport, slo hun seg til ro med det. “Ikke bli gående i gatene, for da får jeg bare nye telefoner, og så må jeg stille opp igjen, akkurat slik jeg måtte i natt,” nærmest tryglet hun. Lokalbefolkningen var enig. Både hotelleieren og hun vi kjøpte frokost av, anbefalte oss å reise nå og heller komme tilbake en annen gang.

Det kan også ha vært en annen grunn til at politikvinnen ikke ville vi skulle komme til politistasjonen. Det var jo der de arresterte ble holdt til fange, og det var der de som ville demonstrere for å få løslatt fangene, samlet seg. Det ville ikke vært noen god reklame overfor utenlandske gjester. Noen dager senere ringte vi henne og fortalte at vi nå var langt unna tibetanske områder. Hun var da overmåte imøtekommende, nesten takknemlig for det hun oppfattet som vår velvilje, helt til vi spurte om de som hadde banket på hos oss, var politi eller soldater – det er ikke alltid lett å skille. Svaret var da kort og forretningsmessig: “De var alminnelig politi, tilhører byrået for offentlig sikkerhet her på stedet.”

Siste reis

Vi hadde en flott reise over fjellet inn i naboprovinser. På veien lot vi drosjesjåføren vente mens vi klatret opp til et fjerntliggende tempel i den gamle nyingma-tradisjonen langt oppe i fjellet. Vi traff nomadiske gjetere på veien, så en slags meditasjonshule der vi ble fortalt at det bodde en eremitt som selv de lokale munkene ikke fikk lov til å besøke, fikk hjelp av en ung tibetansk jente til å finne frem til inngangen på tempelet, og traff noen unge munkesom tilhørte tempelet. “Hvor lenge mediterer dere hver dag?” “Fem timer.” “Sammenhengende?” “Nei, en time

▼ Foto: Joy Lu/Halvor Eifring

om gangen.” Vi ble servert en form for momo, i dette tilfelle en lokal variant av flatbrød som ikke var noen liten utfordring for tennene. Vi ble vist rundt i tempelet, og deretter tatt med til stedet der tempelets hellige grunnlegger hadde mediterert. En fordykning i en av stenene der ble forklart som et resultat av at han hadde lent sin albue mot stenen mens han meditererte. Til slutt ble vi vist en annen vei ned, langt brattere og vanskeligere, men også mye raskere, og den eneste måten vi kunne klare å holde vår avtale med drosjesjåføren om å være tilbake etter to timer.

Etter at vi hadde krysset provinsgrensen, var det tydelig at sjåføren ble litt nervøs. Det kjørte en politibil et stykke foran oss, og etter en stund så vi en bak oss også. På et tidspunkt kom en lokal drosje i motsatt kjøretning og fikk vår sjåfør til å stoppe. De to sjåførene ble tydeligvis enige om å bytte passasjerer, slik at den lokale sjåføren kunne ta oss med dit vi skulle, og vår opprinnelige sjåfør kunne ta med de andre passasjerene til dit vi kom fra. Ikke bare ville sjåførene spare tid på det, men fordi sjåførene kun hadde lov til å kjøre innen egen provins, ville de kunne unngå trøbbel med politiet.

Akkurat slik gikk det ikke. For nå ankom politiet og ba begge biler følge dem til politistasjonen, med passasjerene i. Sjåførene i begge biler fikk en skrape, men slapp fra det uten straff eller bøter. Vi ble tatt med inn på kontoret til et slags forhør. Som utlendinger viste det seg nemlig at vi slett ikke hadde lov til å reise til denne byen. Selve forhøret var svært uskyldig, med noen enkle spørsmål om når vi ankom Kina og vår reiserute videre. Og politiet her var nesten overstrømmende høflig. Den ene av politibetjentene var tydelig glad for å

ha en anledning til å snakke med en vesterlending. Han var etnisk tibetaner, tidligere munk, snakket flytende engelsk (og tibetansk og kinesisk i flere varianter), var meget belest og filosofisk orientert, og betrodde oss at han skulle gifte seg ved slutten av året, med en tibetansk jente som kom fra samme landsby som han, men som nå bodde i England. Han hadde truffet henne på nettet og aldri sett så mye som et fotografi av henne, men var allerede full av forventningsfull kjærlighet. Han hadde tidligere angret på at han gikk ut av munkelivet, men nå skulle tydeligvis det verdslige liv leves til gagns. Jeg spurte om jeg kunne stille ham et sensitivt spørsmål, og han sa først ja, men idet jeg forberedte meg på å spørre hvorfor kinesiske myndigheter var så opptatt av å rakke ned på Dalai Lama, la han til: “Men ikke om politikk.”

Etter å ha bekreftet forhørene med både signaturer og fingeravtrykk ble vi høflig, men bestemt brakt til bussholdeplassen. Vi forsøkte å få aksept for at vi kunne reise sydover, til andre tibetanske områder, men fikk klar beskjed om at de var stengt. “Hva med Jiuzhaigou nasjonalpark, den er da åpen?” “Den er åpen for innreise fra syd, men ikke herfra.

Dere må dra til Linxia.” Dermed ble vi satt på en buss til et sted vi knapt hadde hørt om, og i hvert fall aldri noensinne hadde hatt planer om å besøke, en by med blandet han-kinesisk og hui-muslimsk befolkning, med nesten ingen tibetanere. Dagens annet møte med politiet hadde satt et effektivt punktum for vårt lille eventyr inn i en fascinerende tibetansk verden. Samtidig hadde møtene med politiet gitt oss interessante erfaringer som vi neppe lett vil glemme.

Artikkelen er hentet fra tidsskriftet Dyade nr 2/2009, som også inneholder en rekke andre artikler om tibetansk kultur, samfunn og historie (se dyade.no)

Landsmøte i Den norske Tibet-komit 

Alle medlemmer inviteres til landsmøte lørdag den 10. april, kl. 11 på Det norske Menneskerettighetshuset. Forslag til saker må sendes innen 15. januar 2010.

Ifølge Den norske Tibet-komités vedtekter skal landsmøtet holdes i mars, men på grunn av påsken ble det i år utsatt til april.

Mellom enhet og ulikhet

Våren 2008 var jeg på feltarbeid blant unge eksiltibetanere i McLeod Ganj i forbindelse med min master i sosialantropologi. Da jeg planla å reise på feltarbeid til hovedstaden i den tibetanske diasporaen, regnet jeg med at det kom til å være mange demonstrasjoner og aktiviteter i tilknytning til at Kina skulle arrangere OL i Beijing i august. Det jeg ikke visste var at de største demonstrasjonene i Tibet på 19 år ville oppstå.

**Av Mari-Louise Uldbæk
Stephan**

Det politiske aktivitetsnivået blant eksiltibetanere økte betraktelig på grunn av dette. Demonstrasjoner, lysmarsjer og sultestreiker ble en mye mer sentral del av mine fem måneder i McLeod Ganj enn det jeg hadde regnet med. Grunnen til at jeg bestemte meg for å tilbringe nesten et halvt år blant unge politisk aktive eksiltibetanere i McLeod Ganj skyldes hovedsaklig en reise til Tibet og India i 2006. I McLeod Ganj deltok jeg den gangen på et introduksjonskurs i buddhisme, i tillegg til at jeg fikk et inntrykk av livet i byen. I Tibet besøkte jeg Lhasa og var på fjellturer og utflukter til avsidesliggende landsbyer og nomadebosetninger. Reisen til Tibet og til den tibetanske eksilhovedstaden vekket nysgjerrigheten min for tibetanere og deres situasjon. Det utslagsgivende for at jeg valgte dette feltarbeidet var at Kina skulle arrangere OL i august 2008. Etter det jeg leste, forstod jeg at tibetanere i eksil kom til å bruke denne muligheten til å få internasjonal oppmerksomhet om sin sak. Konsekvensene av dette var at jeg utførte feltarbeidet mitt i en tid der den politiske aktiviteten blant eksiltibetanere

▲ **Forfatteren i protestmarsj**
Foto: Privat

var svært høy, og der uenighet mellom ulike mennesker kom tydeligere frem. Personene jeg oppholdt meg med i tiden i McLeod Ganj var unge eksiltibetanere mellom 20 og 30 år. Noen av dem var medlemmer av ikke-statlige organisasjoner (NGO), andre var politisk aktive tibetanere som ikke var medlemmer av noen NGO.

I denne artikkelen ønsker jeg å dele noen av mine erfaringer fra tiden blant unge eksiltibetanere og de-

res hverdag i en usikker tid. Først vil jeg inkludere en skildring fra en av de mange lysmarsjene som fant sted i byen mens jeg var der. Deretter vil jeg ta med en skildring fra en av demonstrasjonene. Til slutt vil jeg skrive litt om marsjen til Tibet som også satte sitt preg på McLeod Ganj våren 2008.

Samlet i lysmarsj

Hver eneste kveld fra 14. mars og fram til 5. mai gikk folk i fakkeltog. Fra 5. mai og fram til jeg reiste fra McLeod Ganj 1. juli, ble lysmarsjen arrangert en gang i uken. Hver gang deltok en stor gruppe mennesker på lysmarsjen. Noen ganger var 300 med, andre ganger 2500. I begynnelsen var det få turister og andre tilreisende med i disse lysmarsjene, men etter som ukene gikk kom flere til.

Klokken er seks om kvelden. Jeg sitter på en trapp ved hovedplassen der alle de sju veiene i byen møtes i et stort kryss. Solen har akkurat gått ned og det er nesten mørket ute. Åtte eldre tibetanske menn er i gang med å forberede lysmarsjen. De sitter på huk rett utenfor Hot Spot Café under et innerrammet foto av Dalai Lama. Over kanten av fotografiet henger en khata, et hvitt silkesjal som symboliserer respekt. Mennene fester papp under hvite stearinlys slik at de som

skal holde lysene ikke skal få stearin på fingrene. Over plassen henger det hundrevis av små tibetanske flagg. De er festet mellom busene i en lang snor. Minuttene går og unge og gamle tibetanere stimler til plassen. Alle får et stearinlys hver. Folkemengden gjør det vanskelig for bilene og rickshawene å komme forbi og de tuter mye mer enn vanlig. Folket prøver å stå langs butikkene for ikke å stå i veien for trafikken. Noen har med seg store tibetanske flagg. Klokker nærmer seg halv sju. Munkene og nonnene som tidligere stod inne mellom alle folkene, trer frem og danner starten på fakkeltoget. Alle har et tent stearinlys i hånden nå. Uten videre instruks starter de å synge:

*Jang-chub sem-chog Rin-po-che,
ma-kye pa nam kye-gyur chik
Kye pa nyam-pa me-pa yang,
gong-ne gong-du phel war shog*

– La det høyeste og dyrebare bodhichitta oppstå der det ennå ikke har utfoldet seg, og der det har oppstått, men minket, la det øke i all evighet.

Alle ser ut til å kunne sangen. Tempoet og toneleiet varierer bakover i toget. Noen synger fort, andre sakte. Noen synger mørkt, andre lyst. Flere vestlige turister står på sidene og ser på. De tar bilder og filmer. Jeg går i toget, sammen med tibetanerne. Bortsett fra meg selv ser jeg bare ti andre vestlige personer som deltar i toget. Vi går ned gaten til venstre for hovedplassen. Alle de tibetanske butikkene og restaurantene er stengt. De indiske butikkene er åpne, men de som jobber der tar en pause i arbeidet og går ut på gaten for å kikke. Rett for postkontoret, svinger vi inn til høyre forbi de indiske skopusserne som sitter på huk ved siden av skopussekassene sine. Vi fortsetter nedover til Tsuglakhang¹, men vi går ikke inn. Vi går forbi på venstresiden av tempelet og fortsetter nedover den bratte veien. Videre svinger vi inn på koraen, den bellige stien rundt tempelet. Veien er smal nå og toget slakker ned. Høye trær

▲ Lysmarsj

Foto: Mari-Louise Uldbæk Stephan

omslutter stien. Vi tusler forbi manisteiner og remser av røde, gule, grønne, blå og hvite bonneflagg. Halvveis rundt koraen ligger et lite tempelområde med chörtener² og bonnehjul. Mange svinger på de store bonnehjulene som er festet på veggen. Oppe på haugen som vi vandrer rundt, ligger huset til Dalai Lama. Koraen er ferdig. Vi går inn i tempelet. Hele veien synger folkene den samme bønne. Også inne på den åpne plassen i Tsuglakhang fortsetter syngingen. Mørket har senket seg og hundrevis av stearinlys lyser opp. Litt før klokken halv åtte blir det plutselig helt stille. Alle vender ansiktet mot bakken. Det er ett minuts stillhet for

Hun holder en megafon i venstrehånden og roper: "China! China! China!" Resten av demonstrantene svarer: "Out! Out! Out!"

de som har blitt drept eller fengslet i Tibet den siste tiden.

Bod Rangzen!

De unge eksiltibetanerne som jeg var sammen med deltok ofte i disse lysmarsjene, men de hadde også et behov for å uttrykke seg på andre måter. Demonstrasjoner med roping av slagord mot kinesiske myndighe-

ter var nemlig også en fremtredende del av mitt opphold i McLeod Ganj. De forløp på en helt annen måte enn lysmarsjene. Jeg vil nå ta med en skildring fra en av disse demonstrasjonene for å vise kontrasten i de unge eksiltibetanernes hverdag.

150 tibetanere står samlet i en stor sirkel på hovedplassen i McLeod Ganj. En tibetansk kvinne har styring på demonstrasjonen. Hun holder en megafon i venstrehånden og roper: "China! China! China!" Resten av demonstrantene svarer: "Out! Out! Out!". En vestlig turist er med og roper sammen med dem. Kvinnen roper på ny. Denne gangen skriker hun: "Wake up, wake up," demonstrantene løfter flaggene sine mot himmelen og svarer: "UNO!"

De aller fleste demonstrantene er unge tibetanske menn, men der er også en del unge tibetanske kvinner. En mann fra det indiske trafikkepolitiet ser på demonstrantene. To andre indiske politimenn går forbi. De blander seg ikke, men observerer hendelsen. Kvinnen roper igjen: "Release, release". "Panchen Lama!" får hun til svar. Videre følger flere slagord på tibetansk. Et av dem er "Bod Rangzen!" som betyr "Uavhengig Tibet!" Kvinnen roper:

▲ – Long Live... – Dalai Lama!

Foto: Mari-Louise Uldbæk Stephan

*“Long Live”, alle svarer: “Dalai Lama!”.
Kvinnen med megafonen har blitt bes og overlater lederrollen i demonstrasjonen til en tibetansk mann i folkemengden. Slagordene fortsetter en stund til: “Stop killing in Tibet! China, China, China, out, out, out! They are the liars! They are the killers! What we want? We want freedom! What we want? We want justice!”*

Å se unge tibetanere rope slagord

som rettet sterk kritikk mot Kina, fokuserte på behovet for oppmerksomhet i det internasjonale samfunnet og som samtidig viste respekt for de øverste lederne innen den tibetanske buddhismen; Dalai Lama og Panchen Lama, fremstod for meg som et interessant skue. Det kan kanskje virke som et paradoks at deltakerne i demonstrasjonene hedret Dalai Lama samtidig som de klart og

tydelig ga uttrykk for at de var uenige med han, men for mange unge politisk aktive tibetanere så det ikke ut til å være en motsetning i dette. “Utdannede folk kritiserer Tibetan Youth Congress fordi vi er mot Dalai Lama. Men vi er ikke mot Dalai Lama, vi er bare uenig med han når det kommer til dette politiske spørsmålet [selvstendighet eller autonomi]. Vi respekterer han veldig. Han er som en gud for oss, men når det kommer til politikken har vi et annet syn,” fortalte en av informantene mine.

Marsjen til Tibet

En annen aktivitet som opptok de fleste eksiltibetanere våren 2008, var marsjen til Tibet. Marsjen til Tibet ble organisert av de fem største NGO-ene i det tibetanske eksilsamfunnet: Tibetan Youth Congress, The Tibetan Women’s Association, The Gu-Chu-Sum Movement of Tibet, The National Democratic Party of Tibet og Students for a Free Tibet. Marsjen startet i McLeod Ganj og målet var at deltakerne skulle vandre til Tibet og på den måten vise sin solidaritet med

▼ De unge eksiltibetanerne hadde også et behov for å uttrykke seg på andre måter

Foto: Mari-Louise Uldbæk Stephan

tibetanere i Tibet. En rekke krav ble satt frem i forbindelse med marsjen. Blant annet krevde de at Kina skulle ende den vedvarende kontrollen og ”patriotiske utdanningskampanjen” i Tibet, samt trekke ut sikkerhetsstyrkene fra kloster og tibetanske bosetningsområder i Tibet.

Mange eksiltibetanere og vestlige støttespillere hadde stor tro på at marsjen ville føre til positive endringer for tibetanerne. En av mine informanter så frem til å få delta på marsjen. Han sa: ”Jeg skal være med på marsjen til Tibet. Det er min drøm. Jeg ble født her i India og har aldri vært i hjemlandet mitt. Jeg vil til faderlandet mitt. Tiden er inne for å gjøre noe. Det nytter ikke bare å klage på myndighetene. Vi må ta ansvar for å gjøre noe selv.” Mange unge tibetanere i McLeod Ganj uttrykte derfor stor skuffelse da det gikk opp for dem at Dalai Lama ikke støttet marsjen til Tibet. For mange unge eksiltibetanere symboliserte marsjen et håp om endring i tillegg til at det gav dem mulighet til å vise sine sterke bånd til hjemlandet. For Dalai Lama og eksilregjeringen representerte marsjen imidlertid en konfrontasjon med Kina som de for enhver pris ville unngå.

Felles og ulik forståelse

Under feltarbeidet mitt kom det tydelig frem at lysmarsjen er eksilregjeringens foretrukne uttrykksform. De har flere ganger uttalt at de ikke synes demonstrasjoner der folk viser sinne og frustrasjon er den rette måten å vise solidaritet med tibetanerne i Tibet. Som i andre samfunn er eksiltibetanere ikke enig i alt, men siden eksilregjeringen gjerne skulle ønske at dette var tilfelle, er det lett å framstille uenigheter i det tibetanske eksilsamfunnet som et tegn på at samfunnet er sterkt splittet. Eksilre-

▲ Foto: Mari-Louise Uldbæk Stephan

gjerings konfliktevring og ønske om enhet er sentrale deler av konteksten som de unge eksiltibetanerne må forholde seg til i hverdagen. Noe av det viktigste jeg fant ut i løpet av feltarbeidet mitt, er at ulike personer i det tibetanske eksilsamfunnet både har felles forståelse og ulik forståelse av situasjonen på samme tid. Lysmarsjen er noe alle kan samles om, men for mange unge tibetanere og for mange av NGO-medlemmene er dette ikke nok. De unge politisk

Lysmarsjen er eksilregjeringens foretrukne uttrykksform

aktive tibetanerne ønsker å ta i bruk mange ulike uttrykksformer. For dem er det viktig også å kunne støtte opp om aktiviteter som marsjen til Tibet og de mange demonstrasjonene.

Fotnoter:

1. Tempelet Tsuglakhang var en av de første bygningene som ble bygget da Dalai Lama kom til India i 1959. Navnet stammer fra Tsuglakhang-tempelet i Lhasa (også kalt Jokhang). Jokhang ble ødelagt av rødegardistene under kulturrevolusjonen.
2. *Chört*en (eller stupa) er en konstruksjon

som man kan finne alle steder der tibetansk buddhisme er utbredt. *Chörtener* er stedet for religionsdyrking. Går man rundt *chörtene*n i klokken retning opparbeider man god karma.

Vannkraftverk og elver i Tibet mot nabolandene

En rekke store elver har sitt utspring i Tibet. Landet er dermed rikt på vann og vannkraftressurser, men utbyggingsprosjektene er kontroversielle. I denne kronikken diskuterer forfatteren miljøkonsekvenser og konsekvenser for lokalbefolkningen i områder der kinesiske myndigheter planlegger, eller allerede har gjennomført utbygging. Vannkraftutbygging krever ofte omplassering av store folkegrupper, og i mange av fjellstrøkene er faren for en katastrofe overhengende dersom en demning brister. I mange elver omdirigeres vannet mot det østlige Kina. Utbyggingsprosjektene, kombinert med klimaendringer, kan true vannforsyningen til viktige elver i nabolandene, blant annet i de folkerike landene India, Pakistan og Bangladesh. Forfatteren frykter at konfliktnivået mellom landene kan eskalere til væpnet konflikt.

Av Inge Bjart Torkildsen

“The next World War will be over water.”

– Ismail Serageldin, Visepresident i Verdensbanken

Omdirigering av vannet

Tre av Asias største elver, Indus, Ganges, Brahmaputra (Yarlung Tsangpo) har sitt utspring ved Mt. Kailash i Tibet. Over en milliard mennesker er avhengig av vann bare fra disse tre elvene. I tillegg har Irrawady, Salween, Mekong, Yangtze og Huangpo (Den gule flod) sitt utspring i øst-Tibet. Ca. 1,5 milliarder mennesker er avhengig av disse. Totalt sies det at vann fra elver med sitt utspring i Tibet frakter vann til 85% av Asias befolkning, dvs. omtrent halvparten av verdens befolkning. 10-20% av Himalaya og det tibetanske platået er dekket av isbreer, 30-40% av snø med et totalt potensial på 12.000 kubikk km med ferskvann! Kineserne trenger vann og omdirigerer derfor tilgangen til nord og øst for å “slukke tørsten” og stoppe ørkenspredningen som truer selveste Beijing.

Den gule flod er allerede tørr store deler av året på grunn av irrigasjon. Omdirigering av vann fra Jinsha-elva til floden er i gang. Flere akvedukter er planlagt fra sideelvene til Yangtze og fra demningen ved De tre kløfter som ble ferdig i 2006, med oppstart av energiproduksjonen i år 2008 og en forventet effekt på 22,5 GW i år 2011.

Ingen av disse to flodene flyter inn i nabolandene og det er for så vidt et indre anliggende hva Kina gjør med kraftproduksjon og vannet i sitt eget land. Vannkraft er også klimavennlig, hvilket blir brukt som et argument mot motstanderne av prosjektene.

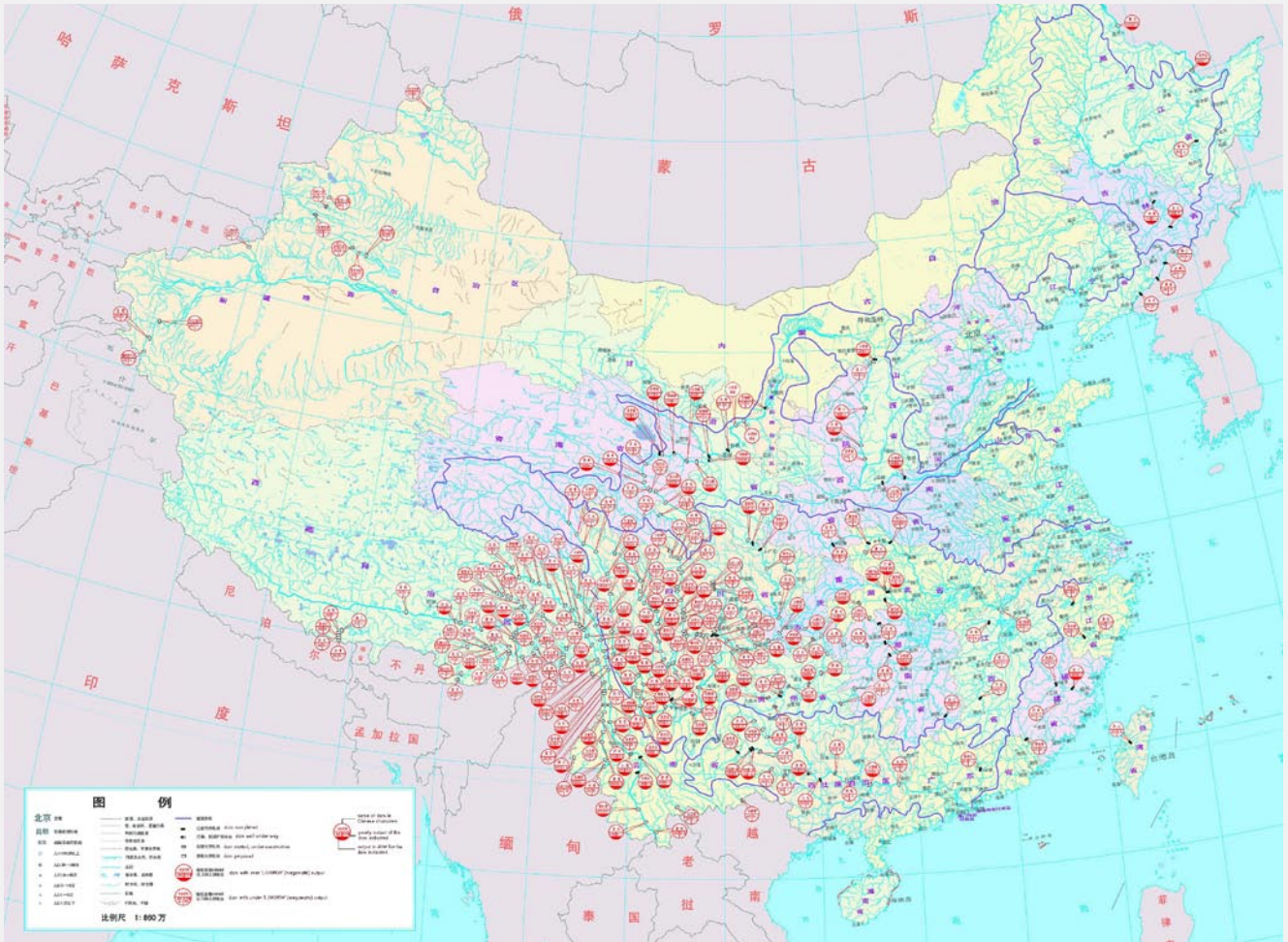
Det at flere millioner mennesker må flytte på seg anses bare som et midlertidig problem...

Klimaforandringer i Tibet kan gi en katastrofal avsmelting av isbreene og avskogningen ødelegger evnen til å holde på regnvannet. Allikevel øker de flyttingen av vannet fra sitt naturlige leie med fare for at de som bor nedfor reservoarene ikke får nok vann!

Planene rundt Yarlung Tsangpo (Brahmaputra), Irrawady, Salween og Mekong som renner inn i henholdsvis India/Bangladesh, Myanmar, Thailand og Laos/Kambodsja/Vietnam er omdiskuterte. Det er allerede bygd flere kraftverk i Yunnan-provinsen på kinesisk side i de tre østligste elvene og på disse landenes side med kinesisk hjelp mot gjenkjøp av energi. Hvor mye av vannet som vil bli oppdemmet og omdirigert til nord- og øst-Kina er derimot uvisst og kan bli en konfliktårsak, men saken er i det minste grundig dokumentert og diskutert på forhånd angående Mekong (Se www.mrcmekong.org).

Konsekvenser for lokalbefolkningen

Det norske selskapet Norconsult ble konsultert og gjen-

▲ **Vannkraftplan anno 2008.**

Foto: meltdowntintibet.com

nomførte studiet ”Subregional Energy Sector Study for the Greater Mekong Subregion” i årene 1992 – 1994 ledet av Asbjørn Vinjar, en av Norges fremste kraftverkeksperter. Masterplanen for bygging og drift av et subregionalt transmisjonsnett var en naturlig oppfølging, også finansiert av Asian Development Bank (ADB). Spesielt ansvar var utvikling av ”Regulatory Institutions and Crossborder Cooperation”, som er en forutsetning for bygging og drift av et nett som favnet over landegrenser. Den studien ble ferdig i 2002 i samarbeid med alle de relevante seks land i Sørøst-Asia så her kan man si at nordmenn har bidratt til et fredelig samarbeid, men Kina er selvsagt den største ”generalen” rundt bordet.

De aktuelle økonomiske aspekter ble diskutert rundt vannkraft sammenlignet med gass, kull og oljekraftverk, samt miljømessige utfordringer som utslipp av drivhusgasser. Så man skal ikke besykde de aktuelle forhandlingsparter for å være direkte uvitne og uansvarlige.

Når myndighetene i disse landene har bestemt seg for noe så er byggeprosessen imponerende rask, kanskje

fordi en del kinesiske ledere er utdannet som kraftverkingeniører? Tre kløfter-prosjektet demonstrerte at de som bodde i de aktuelle områdene enten måtte tvangsflyttes under utbyggingen eller når de ble oversvømt. Man kan nå seile ca. 600 km uhindret oppover floden til neste foss/demning.

Yunnan Power Grid Corporation solgte f.eks. ca. 996 GW strømeffekt til Vietnam i første halvdel av år 2007. Samarbeidsplanene mellom Kina, Myanmar og Thailand ang. Salween (Nu) møter mye motstand i befolkningen pga. frykt for at det eksisterende økosystemet skal bli ødelagt, se www.salweenwatch.org. En demning er bygget på kinesisk side ved Liuku, 13 er planlagt, men prosjektet ble foreløpig stoppet av Kinas statsminister Wen Jiabao i 2004, etter folkets ønske. Ca. 50 småkraftverk er allerede bygget i sideelvene. Dette skåner naturen rundt hovedelven og vurderes fremfor store kraftverk.

Myanmar sin militærregjering har allerede signert en av-

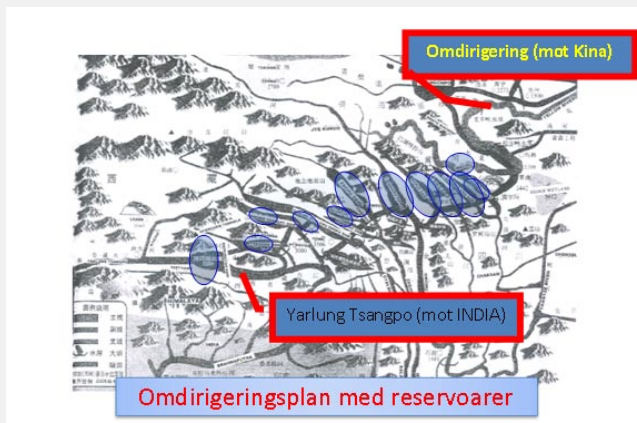
KRONIKK

tale med Kina angående sju kraftverk i Irrawady og tilstøtende elver som så vidt har sitt utspring i Yunnan. Titusener av mennesker må flytte fra områdene og regnskog blir ødelagt. Myitstone-demningen ble påbegynt i slutten av 2007 og bygges i et jordskjelvområde 100 km fra en forskyvningslinje mellom to tektoniske plater og har dermed et potensial for en enorm naturkatastrofe dersom den brister.

Veier bygges, skogen hugges ned i hele regionen og tømmeret omsettes. De teknologiske og økonomiske fremskritt møter altså stor motstand spesielt i Myanmar, Thailand, Laos og Kambodsja, men som historien har vist betyr ikke det så mye under totalitære styre. "Asian Peoples' Solidarity for Climate Justice" hadde en demonstrasjon i Bangkok 5. oktober og konferanse 18-20 oktober 2009 hvor de uttrykte sin misnøye mot industrilandene sin systematiske overkjøring av utviklingslandene i Asia.

Yarlung Tsangpo

Planene for Yarlung Tsangpo er formidable. Der elven runder "The Great Bend" mot India gjennom Tsangpo-kløften er det en fallhøyde på over 3.000 m over en strekning på 100 km! En demning nedenfor sideelven Po Tsangpo som kommer nordpå og en tunnel på 16 km gjennom fjellmassivet Namche Barwa (7.782 moh) vil gi en effekt på 40 GW, omtrent det dobbelte av Tre-kløfter-kraftverket i Yangtze! Det er til og med planer om å omdirigere vannet fra bunnen av tunnelen inn i Kina! Prosjektkostnader er estimert til 40 milliarder US\$ med planlagt oppstart i år 2009 og ferdigstilling på fem til sju år. Samtidig bygges det motorveier og en er planlagt gjennom dalen som forbinder India og Tibet, hvilket samtidig

▲ Dachaoshan-demningen (1350 MW) i Mekong elven.

vil gjøre det lettere å forsterke det militære hovedkvarteret i Medog, 30 km nord for grensen mot India som ble etablert ved kinesisk okkupasjon i år 1962.

Indian Express bekrefter 15. oktober at kineserne har begynt konstruksjonen av sin første 116 meter høye demning i Yarlung Tsangpo 2. april i år, nærmere bestemt et lite kraftverk på 540 MW ved Zangmu i Kongpo-distriktet som ligger ca. 140 km sørøst for Lhasa, altså noen hundre km før Tsangpo-kløften. Fire demninger og kraftverk til er planlagt ved Gyatsa, Zhongda, Jiexu og Langzhen i Yarlung-dalen. Det meldes også at kineserne ikke helt har bestemt seg for om de skal sette i gang Tsangpo-kløftprosjektet, men det kan være like før.

Grensekonflikter?

Kina har senest 20. oktober i år bekreftet at de ikke skal bygge noen demning i Yarlung Tsangpo/Brahmaputra på kinesisk side, men da kan man jo spørre hvor elven skifter navn? Grensekonflikten henger igjen fra de britiske koloniherrere som i 1914 holdt en konferanse mellom Kina og Tibet der den såkalte "McMahon Line" ble etablert. Kineserne gjør krav på omtrent hele den indiske delstaten Arunachal Pradesh.

Kineserne kan kontrollere vannflyten inn i India og Bangladesh hvor 80% av nedbøren faller i monsunmånedene (juni-september) og dermed bli en god årsak til nye væpnede konflikter mellom landene. Inderne er jo ikke stort bedre enn kineserne og bygger mur rundt Bangladesh, men de har skrevet under på en slags avtale om å dele på vannet.

Det ironiske kan bli at kilden til de store elvene også kan gå tomme i et uttørket Tibet om noen tiår dersom de

mest pessimistiske klimaprogno­sene slår til. Intet vann, ingen flom!

Eventyrere, turisme og mystikk i områder som kan bli utbygd

Amerikanske padlere som utforsket området i både 1998 og 2002 fant det uforsvarlig å padle hele "Great Bend" gjennom flere hundre fossefall på opptil 30 meter. En flodbølge fra Po Tsangpo i juli 2000 skrellet også fjell­sidene ved elvebredden i høyder over 100 m! Det er et fenomen lokalbefolkningen husker fra tidligere tider uavhengig av klimaforandringene og klokkelig nok ikke bygger hus ved elvebredden i området. Derimot omkom det over 100 mennesker lenger nede i dalen der elven renner inn i Arunachal Pradesh og Assam i India. Rafting og padling er senere blitt turisme på indisk side i roligere farvann.

Ian Baker gir i sin bok "The Heart of the World: A Journey to Tibet's Lost Paradise" en flott beskrivelse av Pema Köd som er det tibetanske navnet på dette området av ville og vakre fjell og stryk og tropisk regnskog som lenge var utilgjengelig. Det var først i forrige århundre at man ble sikker på at Yarlung Tsangpo virkelig ble til Brahmaputra.

Pema Köd er betraktet som et hemmelig land (*beyul*) av tibetanerne der den historiske mester Pema Jungne gjemte noen kodeskrifter kalt *termaer* hvorav noen er gjenfunnet.

*"For å finne frem til dette bortgjemte stedet,
må din fokus og innsikt være sikker
og fri for angst og tvil...
For å gå gjennom en tunnel av forhindringer
må din holdning og aktivitet være feilfri...
ellers vil bortgjemte steder ikke åpne seg."*

– Riwoche Jedrung Thrinle Jampai Jungne (1856-1922)
(Det klare lys: en guide til det
bortgjemte land Pema Köd)

Med andre ord, den måten vi vandrer på i virkeligheten reflekterer også vår indre natur i den naturlige tilstand av energi, innsikt og årvåkenhet der vi stadig gjør nye oppdagelser.

Pema Köd er et område med biologisk mangfold som ville orkideer og dyr som må beskyttes mot den utslettelse av en unik natur som en oppdemming av Tsangpo-kløften og et kraftverk med omdirigeringer av vann kan medføre. Ved å gjøre området lettere tilgjengelig for transport vil den opprinnelige natur også gradvis bli ødelagt og de unike minoritetsgruppene kun bli guider og museumsgjenstander for fremtidens turister. Pema Köd anbefales vernet som et såkalt verdensområde for å bevare unik natur.

Hvor mye energi er nødvendig?

Generelt er det slik at jo mer energi vi forbruker enn hva vi selv klarer å produsere av fornybar energi, dess mer er vi ute av balanse med naturen. Naturlovene forandrer seg ikke. Spørsmålet er hvor lenge vi kan drive rovdrift på naturressursene. Utbygging av vannkraftverk som fornybar energi er i så fall velkommen, men man må ta hensyn til de naturlige omgivelsene og menneskene som bor der fremfor den sedvanlige overkjøringen.

Det er også naturlig at folk i utviklingsland gjerne vil ha et mer behagelig liv, eller som en kinesisk bonde uttalte med et ironisk smil på TV: "Før hadde jeg ikke råd til å kjøpe sukker en gang. Nå kan jeg drikke meg full hver dag!" etter at de hadde funnet og begynt å pumpe opp olje på eiendommen hans. Er det et fremskritt? Resirkuleres fortere tilbake til naturen?

Mange amerikanere er allerede i gang med en opplysningskampanje, men problemet er som alltid i hvilken grad politikere er villig til å høre og hvordan verdenssamfunnet kan moderere disse vidløftige kinesiske planene i energiens og fremskrittets navn? Har FN noen reell makt og kontroll over disponeringen av internasjonale elver utover det de aktuelle land klarer å samarbeide om? Vil klimakonferansen i København gi noen svar? Man får inntrykk av at politikerne tar livet av miljøet for å redde klimaet med fornybar energi og det er jo litt selvmotsigende?

Er Internett, med Ph.D. student Tashi Tsering (University of British Columbia) sin utmerkede tibetanplateau.blogspot.com, www.ecotibet.org o.l. vår beste kamparena?

*Alt henger sammen med alt,
men hvem henger sammen med hvem?*

– diverse naturfilosofer

Hvem er de virkelige separatistene?

Av Kunga Tsayang

Informasjonsspredning er det viktigste redskapet i enhver aksjon eller kampanje. Men hvis informasjonsmetodene går på tvers av vedtatte normer og regler vil kampanjen uunngåelig høres ut som meningsløst fyllevrøl.

I år ble de fredlige tibetanske aksjonistene infiltrert og ledet ut på gale veier. Kinesisk TV, Lhasa TV med flere har ignorert sannheten og slått fast at alle tibetanere er separatister. Dette har ført til et uheldelig felles sår mellom kinesiske brødre og søstre og tibetanere, noe som fører til at kinesere misliker tibetanere og at tibetanere er fiendtlige mot kinesere. Jeg, som person, er tvunget til å akseptere det faktum at dette var den viktigste faktoren bak splittelsen av nasjonalitetene.

Tibetanere er drevet til desperasjon fordi de blir beskyldt for å gjøre ting de aldri har gjort, og små hendelser er blåst opp og gjort til verdensnyheter. Til og med tibetanere som har arbeidet for partiet (Det kinesiske kommunistpartiet, red.anm.) har fått beskyldninger rettet mot seg, og kinesiske nyhetsmedia, som jo er eksperter i å fabrikkere løgner, dro til skoler og universiteter hvor det var bare en håndfull tibetanske studenter for å anklage dem og bedrive heksejakt mot dem. Slike grove løgner og urettferdige handlinger har ført til en gedigen hodepine for tibetanske tjenestemenn og studenter som er glade i sine kinesiske brødre og søstre og har sympati for det kinesiske kommunistpartiet. Mange sitter igjen med en følelse av "rasehat". Dette er en negativ konsekvens av deres inkompetente journalistikk.

Denne situasjonen har ført til at vi ikke kan bevege oss fritt, men er begrenset av veisperringer, sjekkpunkter og konstant tilstedeværelse av bevæpnet militært personell. Jeg vil på det sterkeste påstå at å konfiskere bildene av vår kjære leder Hans Hellighet Dalai Lama, ved å brenne dem og at soldater tramper på dem, er den virkelige grunnen til splittelsen av folket. Å arrestere tibetanere for å være i besittelse av bilder av Hans Hellighet Dalai Lama, og nedvurdere dem fordi de har hans bilder på

Om forfatteren

Kunga Tsayang, med forfatternavn Gangnyi, kommer fra Labrang Tashi Kyil i Gansu. Han ble arrestert den 17. mars, og i følge Tibetan Centre for Human Rights and Democracy ble Kunga dømt til fem års fengsel for å ha "avslørt statshemmeligheter." Blant artiklene han ble dømt for, gjengis den ene her. Se også egen nyhetssak om Tsayang og andre arresterte forfattere.

sine altere er den virkelige grunnen til splittelsen mellom nasjonalitetene. Med mindre dere (den kinesiske regjering) klarer å bryte ned den kjærligheten og respekten vi tibetanere har for hverandre i hjertene våre, vil alle deres unyttige kampanjer og aktiviteter bare styrke vår enhet og vår kjærlighet for hverandre.

Jeg har alltid ment at soldater er helter som beskytter den nasjonale sikkerheten, som bygger harmoni i befolkningen og som bidrar til økonomisk utvikling. Imidlertid har dette året vist at alt dette er feil, på grunn av deres ensidige aksjoner, dreping av uskyldige, plyndring og ransaking av eiendommer og butikker, deres ekspertise i å undertrykke dissens og deres lovløse og plyndrende stil. Jeg sier dette basert på fakta fra det som skjedde i Ngapa-regionen i Amdo og i Kanlho-regionen (i øst-Tibet). Hvis disse tingene skjedde på grunn av noen få militær-offiserer og tjenestemenn i den lokale administrasjonen, så kan jeg bedyre at dere er de virkelige agentene i nasjonalitetssplittning.

I tillegg har de lokale etterretningsorgan, militæret og de regionale kommunistpartikadrene samlet store mengder fabrikkert, negativ informasjon og anmodninger som de har presentert for regjeringen. Slik har de fått store beløp for å finansiere sine såkalte seire mot protestantene og til å fortsette sine undertrykkende aktiviteter. Hvordan kan disse handlingene sies å ikke bidra til å splitte nasjonalitetene? En rekke store politiske feilgrep har blitt gjort fordi de lokale lederne var opptatt av å tilfredsstille sine sjefer på høyere nivå.

Hvorfor er Kinas kommunistparti blind og døv i forhold

til slike handlinger som har til hensikt å skade nasjonen som enhet og landets stabilitet for øvrig? Lamaer kan gjøre feil, ledere kan gjøre feil og regjeringer kan også gjøre feil. Men tiden har kommet for at de som er ansvarlige for å ha forårsaket så mye elendighet og splittelse skal vises frem offentlig og må svare for sine feilgrep. Hvis dette gjøres, vil vi fremdeles kunne ha tro på at det er mulig å forbedre våre forhold til andre nasjonaliteter og å bygge et harmonisk samfunn.

Det er bygget opp et mentalt bilde hos både kinesere og tibetanere om at de andre er noen en skal være redd for og som en skal hate. Vi spør: Hvorfor må de slå og torturere våre brødre og søstere slik? Og gjennom disse løgnene og fabrikkerte nyhetene har vi kommet i en situasjon hvor til og med en tibetansk lastebilsjåfør blir gjenstand for forakt. Holdningen som er blitt skapt er at tibetanere ikke engang er verd å se på.

Når vi snakker i generelle termer så har tibetanere og kinesere en lang tradisjon på å hjelpe hverandre og har dyp respekt for hverandre. Imidlertid har fremstillingen av tibetanerne i kinesisk media i år vært av tibetanere som fiender. Er dette blitt en faktor som vil øke harmonien eller er det blitt en årsak til at den ødelegges? Dette er en sak som lederne må tenke på; dette er en sak som er verdt å tenke på fordi dette er grunnlaget for positive handlinger som nasjonens harmoni kan bygges på. Dette er noe som det aldri er for sent å følge opp.

Oversatt fra tibetansk til engelsk av Bhuchung D. Sonam
Oversatt fra engelsk til norsk av Margrethe Siem

Flere forfattere arrestert

Etter at bølgen av demonstrasjoner brøt ut i Tibet i mars i fjor, har stadig flere tibetanere brukt ordets makt til å protestere mot kinesiske myndigheters politikk og til å utfordre Kinas offisielle versjon av hendelsene i 2008. Meninger og følelser er uttrykt i blogger, artikler og dikt i litterære tidsskrifter, i sanger sunget i barer og lastet ned på YouTube med mer.

International Campaign for Tibet mener denne nye kulturelle oppblomstringen ledes av en ny generasjon tibetanere, mange av dem med kinesisk så vel som tibetansk utdanning. I motsetning til den eldre tibetanske elite, har ikke disse unge intellektuelle erfart Kinas overtagelse av Tibet eller Kulturrevolusjonens overgrep. De er bevisste både på den politiske kampen som føres mot den kinesiske stat og på en fornyelse av den tibetanske kulturelle identitet. Disse modige skribentene tør å imøtegå Kinas offisielle narrativ og representerer en utfordring som myndighetene i Beijing ikke har erfart tidligere.

Arrestasjoner

Disse unge skribentene uttrykker imidlertid ikke sine meninger uten risiko, og flere av dem er allerede arrestert.

En av dem er **Tashi Rabten**, med forfatternavnet Therang, som ikke er blitt sett siden 26. juli. Tashi kommer fra Dzoegé i Ngaba i øst-Tibet, og studerer ved Northwest Minority University i Lhazhou. En venn av ham forteller at han ”nyter stor respekt og popularitet blant studenter, intellektuelle og vanlige lesere i Tibet, som en fremstående og modig ung tenker”. Tashi var redaktør for artikkelsamlingen *Sbar Dugri* (Østlige snøfjell) som ble utgitt i 2008. Dette magasinet, som bestod av artikler om protestene i mars i fjor, ble raskt bannlyst av myndighetene. I januar i år utga Tashi en ny artikkelsamling kalt *Skrevet i blod*. Denne boka inneholder også beskrivelser av protestene i Tibet i 2008, og Tashi påstår blant annet at det ikke var tibetanere men kinesiske tjenestemenn som var ansvarlige for den påfølgende volden og ødeleggelsene. Myndighetene skal også ha bannlyst denne boka med begrunnelse at den hadde et ”mistenkelig” politisk innhold, og skal ha holdt ham under overvåking til han forsvant i juli. Ifølge Reportere uten grenser blir Tashi Rabten holdt i et fengsel i Ruoergai i Sichuan.

NYHETER

En annen skribent som er arrestert er den 22 år gamle munken **Kunga Tsayang**, med forfatternavn Gangnyi, fra Labrang Tashi Kyil i Gansu. Politiet hentet ham i klosteret den 17. mars, og i følge Tibetan Centre for Human Rights and Democracy ble Kunga dømt til fem års fengsel den 12. november, i en lukket rettssak i Kanlo, Gansu. Familien skal ikke ha kjent til hvor han ble holdt før rettssaken startet. Kunga Tsayang ble dømt for å ha ”avslørt statshemmeligheter.” Bakgrunnen for at han ble arrestert var en rekke artikler han har publisert på et nettsted kalt *Zin-dris*, artikler med titler som *Lhasa er ikke lenger Lhasa*, *Kina må beklage overfor Hans Helligbet Dalai Lama* og *Hvem er de virkelige separatistene?* Sistnevnte artikkel kan leses i dette nummeret av Verdens Tak. Kunga Tsayang er også opptatt av miljøvern, og har reist over store deler av Tibet med sitt kamera for å dokumentere degenereeringen på det tibetanske platået. Han har også jobbet for miljøvernssammenslutningen Nyenpo Yutsae Kyekham.

Munken **Drokru Tsultrim** fra Amdo (kinesisk: Qinghai) var redaktør for *Life of snow*, nok et tidsskrift som myndighetene har bannlyst. Han ble arrestert 2. april mistenkt for ”reaksjonære” artikler. **Khang Kunchok**, som grunnla tidsskriftet *Nanjia*, ble arrestert 20. mars 2008 da han protesterte mot sikkerhetsstyrkenes drap på tibetanere. Kunchok studerte ved Markham Nationalities Teacher's College og var tidligere redaktør for *Kangsel Me-tok*, tidsskriftet til Kirti-klosteret. Han soner nå en dom på to år.

I tillegg til at mange skribenter er blitt arrestert, begikk en ung student og dikter ved navn **Lhundrub (Yong Lengzhi)** selvmord 18. oktober 2008. Den tibetanske forfatteren Woesser skrev på sin blogg at ”det sies at han i sitt avskjedsbrev skrev at hans død ville føre til oppmerksomhet rundt tibetanernes skjebne og beviser for verden at det tibetanske folket er i en situasjon hvor de har ingen rettigheter”. Lhundrub forfattet en rekke dikt som etter hans død distribueres i Tibet i en bok kalt *Det fengslede tibetanske folket*.

”Som gull som ikke frykter ild”

Den 18. oktober lanserte International Campaign for Tibet (ICT) boken *Like Gold that Fears no Fire: New Writings from Tibet* på Den internasjonale bokmessen i Frankfurt. I denne boken har ICT samlet en rekke av historiene, diktene og essayene som det siste året er publisert på ulike

blogger og i bøker som er blitt bannlyst av myndighetene. De fleste bidragene fokuserer på tibetanernes erfaringer siden bølgen av demonstrasjoner startet i mars 2008, og er fortellinger om fengslinger, avhør, død og tap, så vel som perspektiver på en bedre fremtid som avslører en uslokkelig dyptfølt tibetansk identitet. En av artiklene i boken er *Hvem er de virkelige separatistene?* av den fengslede munken Kunga Tsayang som ble omtalt ovenfor.

En av de mest kjente av de tibetanske forfattere og bloggere er Woesser, som er bosatt i Beijing. I innledningen til *Like Gold that Fears no Fire* skriver hun: ”Etter å ha gått gjennom hendelsene som rystet hele verden i 2008, er ikke Tibet lenger det samme som før og det tibetanske folk er ikke de samme som før. Alt og alle har gjennomgått en forvandling. Hvis man gjør seg kjølig og likegyldig, og tror at blod bare kan vaskes bort og at sannheten kan dekkes over; eller at grusomheter ikke vil fordømmes og lidelse vil bli glemt; hvis man handler som om ingenting har skjedd og tror livet går videre som før og solen vil stå opp som før, så er dette selvbedrag. Tibetannerne bryter stillheten og det er flere og flere eksempler på at disse stemmene modig heves og oppmuntrer stadig flere tibetanere”

Boken i sin helhet kan lastes ned fra www.savetibet.org

Kilder:

International Campaign for Tibet 06.08.09 og 16.09.09 (www.savetibet.org),

Reporters Without Borders 04.08.09 (www.rsf.org),

World Tibet News 04.08.09, www.phayul.com 19.11.09

15 år for å ha ”avslørt statshemmeligheter”

Trettini år gamle Kunchok Tsephel, som blant annet arbeider for Kinas miljøverndepartement, er dømt til 15 års fengsel for å ha ”avslørt statshemmeligheter”. Deler av siktelsen antas å være knyttet til *Chodme* (smør lampe), et nettsted han og en ung tibetansk dikter ved navn Kyabchen Dedrol etablerte i 2005. *Chodme* er et nettsted om tibetansk kunst og litteratur, men informasjon om fjorårets protester i Tibet skal også ha blitt formidlet på sidene. Nettstedet er blitt stengt av myndighetene flere ganger.

Kunchok Tsephel ble varetektsfengslet den 26. februar. Huset hans ble ransaket og datamaskin, kamera og mobil konfiskert. Familien hadde ikke kjennskap til hvor han ble holdt før de ble innkalt til domsavsigelse i en lukket rettsak i Kanlho i Gansu den 12. november. Kunchok skal være ved dårlig helse.

Den kinesiske regjering trenger ikke definere hva som utgjør en "statshemmelighet". Lover og reguleringer som omhandler "statshemmeligheter" implementeres gjennom et ugjennomsiktig system som kontrollerer klassifiseringen av – og kriminaliserer avsløring eller besittelse av – statshemmeligheter. I følge Human Rights in China har regjeringsbyråkratiet, og da hovedsakelig Nasjonaladministrasjonen for beskyttelse av statshemmeligheter, tett kontroll over dette systemet. Dette gir det kinesiske kommunistpartiets lederskap myndighet til å klassifisere all informasjon de ønsker som statshemmeligheter. Denne informasjonen omfatter også selve statshemmelighetslovene og -reguleringene, og uten at disse offentliggjøres og spres er det ekstremt vanskelig for personer å vite med sikkerhet hva som innebærer overtredelse av lovene. Kinesiske ledere taler i fine ordelag om det "harmoniske samfunnet," men står i stedet igjen med et kontrollert samfunn hvor kritiske stemmer betaler en høy pris.

Kilde:
International Campaign for Tibet 16.11.09 (www.savetibet.org)

Kina slår ned på advokater

Kinesiske myndigheter slår stadig hardere ned på advokater som engasjerer seg i saker som innebærer kritikk av kinesiske myndigheter.

Et eksempel på dette er at kinesiske myndigheter har stengt tankesmien og rettshjelpsorganisasjonen Gongmeng (Open Constitution Initiative) i Beijing. Gongmeng er en advokatgruppe som blant annet står bak en rapport som ble publisert i mai, som kritiserte kinesiske myndigheter for deres versjon av hendelsene i Tibet i mars 2008 (se Verdens Tak 1 2009). De er også blitt kjent for sitt pionerarbeid innen offentlig velferd, og representerte blant annet foreldre til barn som ble rammet av melke-

pulverskandalen i Kina i fjor.

I juli kom nyheten om at Gongmengs juridiske forskningssenter hadde fått alle datamaskiner og annet utstyr konfiskert. Nedstengingen kom etter at organisasjonen var ilagt bot på 1,42 millioner yuan som det ble hevdet at de skyldte i skatt. Xu Zhiyong, som er en av grunnleggerne av Gongmeng, skrev på en blogg at dette ikke er en bot mot Gongmeng, men mot de millioner av maktesløse som trenger hjelp – "det er en bot fullstendig blottet for samvittighet." Personer tilknyttet Gongmeng skal ha blitt truet av myndighetene, og den 29. juli ble Xu Zhiyong arrestert. I august ble resten av organisasjonen også stengt.

Organisasjonen Human Rights in China uttaler at rettsforfølgelsen av Xu Zhiyong og nedstengingen av Gongmeng ikke er isolerte hendelser: "Disse offisielle handlingene reflekterer en undertrykkelsespolitikk overfor uavhengige sivile organisasjoner. Å misbruke loven og juridiske prosesser for å true og kontrollere disse organisasjonene innebærer en alvorlig utfordring for Kinas juridiske reform og veksten av landets sivile samfunn."

Andre eksempler på at Kina slår ned på advokater er at myndighetene har trukket advokatlisensen til 53 advokater i Beijing. Blant disse er Jiang Tianyong som har vært involvert i å forsvare to fremtredende tibetanske mun-ker.

Videre har kinesiske advokater blitt hindret fra å forsvare flere tibetanere som er fengslet i Tibet, blant annet filmskaperen Dhondup Wangchen (se egen sak om dette).

Professor Jerome Cohen, som er ekspert på Kinas juridiske system, sier: "Den kanskje beste lakmustesten på den virkelige tilstanden i den juridiske administrasjonen i ethvert land er hvordan det juridiske profesjonsapparatet behandles. Det er beklagelig og sjokkerende å legge merke til at Kinas politi, herunder representanter fra både Departementet for offentlig sikkerhet og Departementet for nasjonal sikkerhet, fortsetter å begrense, true, plage, angripe, forvare, arrestere og anbefale rettsforfølgelse av ikke bare menneskerettighetsadvokater som våger å forsvare de anklagede, men også de som gir rettshjelp til vanlige folk som utfordrer myndighetenes vilkårlige handlinger."

Kilder:

International Campaign for Tibet 17.07.09 (www.savetibet.org),

Human Rights in China 18.08.09 (www.hrc.org)

Dalai Lama gratulerer Obama med fredsprisen

I sitt gratulasjonsbrev til president Obama, skrev Dalai Lama at han var glad for at Nobelkomiteen hadde anerkjent hans ”tilnærming til å løse internasjonale konflikter gjennom vishet og dialogens kraft”. Videre skrev han: ”Komiteen har helt riktig lagt merke til dine bestrebelser for en verden uten atomvåpen og din konstruktive rolle i miljøvern. Det 20. århundre var et århundre med blodsutgytelser og vi har alle ansvar for å gjøre det 21. århundre til et århundre av dialog og samarbeid. Det er derfor behov for felles anstrengelser fra alle sider av verden hvor vi alle i høy grad er avhengige av hverandre, for å fremme og ta i bruk en mer medfølende tilnærming.”

Kilde: World Tibet News 13.10.09

Tidligere politisk fange vinner filmpriser

De som har fulgt med på situasjonen i Tibet i flere år husker sikkert Ngawang Choephel som satt fengslet i Tibet fra 1995 til 2002. Han var på den tiden en av de mest profilerte politiske fanger, og Den norske Tibet-komit  var en av mange internasjonale aktører som kjempet for at han skulle bli løslatt.

Ngawang Choephel ble født i Tibet i 1966, men flyktet til India med sin familie bare to år gammel. Etter at han i 1992 ble uteksaminert fra TIPA (Tibetan Institute for Performing Arts) i Dharamsala, mottok han stipend til å studere etnomusikk og filmskaping i Vermont, USA. I 1995 reiste han tilbake til Tibet med det mål å lage en dokumentarfilm om tibetansk folkemusikk. Her ble han arrestert, anklaget for spionasje og idømt 18 års fengsel.

Etter stor internasjonal oppmerksomhet og kampanjevirkosomhet rundt saken hans ble han løslatt i 2002.

Choephel rakk å sende halvparten av materialet sitt til India før han ble arrestert, og syv år etter løslatelsen er filmen, ”Tibet in Song,” endelig klar. Filmen er blitt en dokumentar om tilstanden for tibetansk folkemusikk i dagens Tibet, og samtidig en fortelling om Choephels personlige reise fra å være folkemusiker og forsker til å bli politisk fange.

I en anmeldelse av filmen, sier Eric Hung, professor i musikkhistorie og kinesiske studier ved Rider Universitet i New Jersey, at Choephel ikke fokuserer så mye på all den lidelsen han gikk gjennom under fengselsoppholdet når han forteller sin egen historie. I stedet vektlegges stoltheten han føler over å bli en aktiv deltaker i den tibetanske motstandskampen, og hans økende beundring over de som har ofret så mye i kampen for selvstendighet. I presentasjonen av situasjonen for tibetansk folkemusikk i Tibet i dag, er Choephels hovedargument at den kinesiske regjeringens politikk i Tibet har ført til en rask tilbakegang for tibetansk folkemusikk. Hung mener denne fremstillingen blir for enkel, og at Choephel burde ha gått mer i dybden på andre påvirkningsfaktorer som urbanisering, endringer i religionen, økonomisk utvikling, globalisering, turisme, teknologisk innovasjon etc. Imidlertid konkluderer han med at ”Tibet in Song” er en verdifull film som både gir et sjeldent innblikk i den tibetanske musikktradisjonen, og åpner for viktige refleksjoner rundt ulike politiske og kulturelle tema.

Mottakelsen filmen har fått på filmfestivaler hvor den er blitt vist, tyder på at flere synes filmen er verdifull. Da den ble vist på Asian-American International Film Festival ble Choephel tildelt prisen for ”Best Emerging Director in Documentary Feature”. På Calgary International Film Festival ble ”Tibet in Song” kåret til ”Beste dokumentar” av juryen.

Kilder: www.phayul.com 05.10.09, World Tibet News 03.08.09

Kina beskyldt for folkemord i spansk rett

Den nasjonale domstolen i Spania har akseptert en sak reist av Tibet-støttegrupper som omhandler hvorvidt kinesiske myndigheter har gjort seg skyldig i forbrytelser mot det tibetanske folk under opptøyene i Tibet i fjor. Spania innførte i 2005 en lov hvorved det kan reises en sak vedrørende folkemord og forbrytelser mot menneskeheten uavhengig av hvor forbrytelsen har funnet sted. Saken ble fremmet i august 2008 av spanske Tibet-støttegrupper og retter seg mot åtte navngitte kinesiske ledere, blant andre ledere av Den tibetanske autonome regionen (TAR). Den kinesiske ambassaden i Madrid har uttalt at saken er falsk og at de ikke anerkjenner domstolens myndighet. De har videre nektet å stille med representanter i retten. Saken har skapt fornyet debatt internt i Spania knyttet til domstolens jurisdiksjon.

En annen sak domstolen har akseptert dreier seg om forbrytelser på 1980- og 1990-tallet og retter seg mot syv navngitte ledere fra kommunistpartiet, blant andre tidligere president Jiang Zemin og tidligere statsminister Li Peng. Vitner i saken inkluderer Palden Gyatso, Janpel Monlam og Bhagdro som tilbrakte år i kinesiske fengsler. Palden Gyatso har tidligere utgitt boken *Munken fra Tibet* hvor han beskriver år med tortur og mishandling i politisk fangenskap i Kina.

Kilder:

WTN News. 24.08.2009. *China threatens Spain over Tibet Lawsuits: Rights group.* <http://www.tibet.ca/en/newsroom/wtn/7325>

WTN News. 24.08.2009. *China gives written threat to Spain over Tibet, Spanish court adds Nangpala killings.* <http://www.tibet.ca/en/newsroom/wtn/7326>

Oversikt over protestene i Tibet

Siden de første demonstrasjonene brøt ut i Lhasa 10. mars 2008 har organisasjonen International Campaign for Tibet (ICT) ført logg over alle rapporterte protester. Her følger en oppsummering av den informasjonen de

har samlet inn.

ICT loggførte 159 protester rundt om i Tibet i perioden fra 10. mars til midten av august 2008 da de publiserte to rapporter om protestene ("Tibet at a Turning Point: The Spring Uprising" og "China's New Crackdown"). Siden har de registrert ytterligere 76 protester, slik at det totale antallet er kommet opp i 235.

ICT gjør imidlertid oppmerksom på at det faktiske antall protester sannsynligvis er mye høyere. For eksempel var det ifølge Xinhua, Kinas offisielle nyhetsbyrå, 150 protester bare i de to ukene fra 10. mars til 25. mars. Disse blir beskrevet som "slag, knusing, plyndring og brenning," en frase som siden Kulturrevolusjonen er blitt brukt som betegnelse på alle små og store ordensforstyrrelser. ICT argumenterer at å beskrive protestene på denne måten er en bevisst strategi fra Kina for å legitimere maktbruken som fulgte i etterkant, samt å undergrave demonstrantene og gjøre dem til voldelige kriminelle, heller enn mennesker som gir uttrykk for misnøye.

Protestene har hatt mange forskjellige uttrykk. I begynnelsen var det store demonstrasjoner i gatene der slagord ble ropt, det ble stilt krav til frigjøring og religionsfrihet, og det forbudte tibetanske flagget ble heist ved klostre og andre offisielle bygninger. Nye demonstrasjoner fulgte som reaksjon på Kinas brutale håndtering av situasjonen. Spesielt provoserte intensivering av "patriotisk omskolering" ved skoler, statlige arbeidsplasser og ikke minst klostrene. ICT har også registrert mer subtile former for protester, nemlig at tibetanere over hele Tibet skriver om det som skjer i alt fra dikt til øyenvitnebeskrivelser. Historiene beskriver en helt annen virkelighet enn det de offisielle kanalene opererer med, og mange blir straffet og fengslet for sine ytringer.

En av de mest betydelige formene for protest som har oppstått er sivil ulydighet. I Kardze-området i det østlige Tibet var det en omfattende landbruksboikott. Bøndene stoppet arbeidet sitt i protest mot at folk ble arrestert og "forsvant" noe som førte til betydelige tap av arbeidskraft. Over hele Tibet avstod man fra å feire tibetansk nyttår i slutten av februar 2009 i sympati med de som ble drept under opptøyene, og folk nektet å delta på tilstelninger myndighetene arrangerte for å opprette en følelse av normale tilstander. Det er også rapportert om flere til-

NYHETER

feller hvor alle munkene i klostre har nektet å gjennomgå ”patriotisk omskolering”. I tillegg fortsetter folk å trekke ut på gatene med slagord, løpesedler og flagg med stor risiko for egen sikkerhet. Målet er å overbevise myndighetene om at Dalai Lama er den som best kan ivareta deres interesser.

At protestene stadig pågår og måten man har valgt å slå ned på dem undergraver det inntrykket Kina prøver å gi av seg selv. Nylig ble det nedfelt i Folkerepublikken Kinas grunnlov at man ”respekterer og beskytter” menneskerettighetene. Likevel fortsetter praksis med husarrest, politivold, tortur og andre former for mishandling.

Kilde ”Protest Logs”, International Campaign for Tibet (www.savetibet.org)

Leder i kloster utvist

Tibetan Centre for Human Rights and Democracy (TCHRD) melder at Lobsang Tsultrim, som er disiplinærleder ved Amdo Jaqung kloster i Bayen i Qinghai-provinsen, er blitt utvist fra klosteret fordi han ikke rettet seg etter den patriotiske omskolingskampanjen.

Den 27. juni i år møtte en gruppe tjenestemenn fra Byrået for religiøse saker og det offentlige sikkerhetsbyrået i Bayen opp i klosteret for å gjennomføre såkalt patriotisk omskolering. De beordret Lobsang Tsultrim til å innkalle alle munkene til undervisning. Imidlertid møtte ingen av de 400 munkene opp. All skyld ble lagt på Lobsang Tsultrim, som ble anklaget for mangel på disiplin i klosteret og for å unnlatt å ”utdanne” munkene. Den 36 år gamle munken ble senere fratatt jobben og alle privilegier som religiøs leder, og utvist fra klosteret med beskjed om at han heller ikke kunne slutte seg til et annet kloster.

Kampanjen ”patriotisk omskolering” som ble startet i 1996 i religiøse institusjoner rundt om i Tibet, krever at munk og nonne fornekter sin leder Dalai Lama, går imot ”splittister” og forplikter seg til å være lojale mot det kommunistiske parti. Mange munk og nonne har blitt sendt i fengsel for å ha trosset den kinesiske regjeringens ordre under kampanjen.

Etter de voldsomme protestene i hele Tibet i mars 2008, ble kampanjen intensivert. TCHRD melder at ”kampanjen som tidligere primært konsentrerte seg om klostre – lenge ansett som bastioner for politisk dissidens – ble iverksatt for ansatte i regjeringen, sikkerhetsstyrker, bønder, nomader, private entreprenører og utdanningsinstitusjoner.”

Kilde: www.tchrd.org 24.07.09

Munk døde av tortur

Tibetan Centre for Human Rights and Democracy meldte i september at den tibetanske munken Kalden (32) døde i august, etter å ha blitt torturert i et forvarings-senter i Lhasa.

Den 10. mars 2008 deltok Kalden, sammen med 300 andre munk og nonne fra Drepung kloster utenfor Lhasa, i en marsj hvor målet var å protestere mot kinesiske myndigheter i sentrum av Lhasa. Imidlertid ble munkene stoppet på vei inn til sentrum av kinesiske sikkerhetsstyrker og mange av munkene, deriblant Kalden, ble arrestert. Frem til september i år, da nyheten om hans død kom, har det ikke vært kjent hvor Kalden er blitt holdt. Ifølge flere pålitelige kilder skal ha blitt utsatt for langvarig mishandling som til slutt førte til hans død. Liket hans ble overlevert til en fjern slektning i Lhasa i midten av august.

Ifølge de samme kildene ble også hans eldre bror, munken Samdup, arrestert den 10. mars 2008. Hvor han nå befinner seg er ikke kjent.

www.tchrd.org 10.09.09

To tibetanere henrettet

I etterkant av demonstrasjonene som fant sted i Tibet i fjor, ble minst seks tibetanere dømt til døden, tre av dem med to års utsettelse. Den 20. oktober ble to av dem, Lobsang Gyaltzen og Loyak, henrettet ved skyting. Begge var dømt for å ha startet dødsbranner. Organisasjonene Gu Chu Sum og Tibetan Centre for Human Rights and

Democracy meldte først at fire personer var blitt henrettet, men kun de to nevnte er offisielt bekreftet av kinesiske myndigheter.

Lobsang Gyaltzen ble ifølge en offisiell rapport dømt til døden 8. april 2009 for å ha satt fyr på to klesbutikker i sentrum av Lhasa den 14. mars 2008, noe som skal ha ført til at en butikkeier ble drept. Lobsang var i begynnelsen av tyveårene, og kom fra en fattig familie som er avhengig av matbistand. Han skal ha fått lov til å møte sin mor før han ble henrettet, og skal ha sagt til henne: ”Jeg har ingenting å si, bortsett fra at dere må ta godt vare på barnet mitt og sende ham til skolen.” Loyak mottok også sin dødsdom 8. april i år, for å ha satt fyr på en motorsykelbutikk i Dechen utenfor Lhasa den 15. mars 2008, noe som skal ha ført til at fem personer mistet livet. En talsmann for retten uttalte etter rettsaken at ”de to saksøkte som ble dømt til døden hadde begått særdeles alvorlige lovbrudd og må henrettes for å dempe folkets raseri.”

I Kina gjennomføres dødsdommer ofte måneder, eller til og med bare uker etter at en mistenkt er blitt varetektsfengslet mistenkt for å ha begått et alvorlig lovbrudd. Når det gjelder sakene i Lhasa tok dette mer enn et år, muligens på grunn av sakenes politiske sensitivitet.

Norge sluttet seg 29. oktober til en EU-erklæring som fordømmer henrettelsen av de to tibetanerne. I erklæringen anerkjenner EU Kinas rett til å stille de ansvarlige for volden for retten, men understreker at EU prinsipielt er mot dødsstraff. De uttrykker også bekymring for om de to fikk en rettferdig rettssak i henhold til internasjonal lovgivning. EU anmoder Kina om å oppheve alle dødsdommer som ble idømt etter demonstrasjonene i Lhasa, og oppfordrer Kina sterkt om å avvike dødsstraff i sin helhet.

I en kommentar til EU-erklæringen uttaler Ma Zhaoxu, talsmann for det kinesiske utenriksdepartementet, at ”14. mars-hendelsen er et grusomt voldelig lovbrudd som involverte smadring, plyndring og brenning, som var organisert, planlagt og igangsatt av Dalai-klikken, og begått av separatiststyrker for tibetansk uavhengighet både i og utenfor Kina som en sammensvergelse. Rettsmyndighetene i Kina har gitt de mistenkte en rettferdig og åpen rettssak, og stilt kriminelle som er skyldige i de mest avskyelige lovbrudd for retten.” Ma påpeker videre at dette

er et indre anliggende som andre land ikke skal blande seg inn i, og ber EU ”følge prinsippet om likhet og gjensidig respekt, og avstå fra å sende feil signaler til separatiststyrkene for tibetansk uavhengighet med sikte på å fremme en sunn og stabil utvikling av forholdet mellom Kina og EU.”

Sist kjente tilfelle av at en tibetaner ble henrettet var i 2003, da Lobsang Dhondrup ble henrettet for påstått innblanding i en bombeeksplosjon i Chengdu i april 2002. Han ble beskyldt for å være medsammensvoren med Tenzin Deleg Rinpoche, en anerkjent religiøs lærer som fikk sin dødsdom omgjort til livstid. Under en ”Strike Hard”-kampanje i Tibet i 1996, ble 29 henrettet i følge offisielle rapporter - 18 av dem tibetanere, og alle for ikke-politiske lovbrudd. Under den samme kampanjen ble mer enn 2 200 personer henrettet i Kina.

Kilder:

International Campaign for Tibet 26.10.09 (www.savetibet.org),
Den norske regjering (www.regjeringen.no/nb/sub/europaportalen/eu/fusp_erklaringer/2009/tibet.html?id=583213),
Det kinesiske utenriksdepartementet (www.fmprc.gov.cn/eng/xwfw/s2510/2535/t624098.htm)

Ny jernbane til Tibet

Kinesiske myndigheter planlegger nå å bygge en ny jernbanelinje fra Chengdu i Sichuan-provinsen til Lhasa. China Daily meldte i begynnelsen av september at byggingen av linjen skulle starte opp i løpet av måneden, men dette ble senere avvist av Jernbanedepartementet. De opplyste om at det fremdeles gjenstår undersøkelser i forhold til de vanskelige geologiske forholdene, og at det er uvisst når byggeoppstart vil være.

Konstruksjonen av den 1 629 km lange jernbanelinjen antas å ville ta åtte år. I dag går en togtur fra Chengdu til Lhasa via Golmud i Qinghai-provinsen, og tar 45 timer. Med den nye linjen vil reisetiden kortes ned til åtte timer.

Som jernbanen fra Golmud til Lhasa vil også den planlagte jernbanestrekningen fra Chengdu til Lhasa gå over store områder med permafrost. Forskning viser at den globale oppvarmingen og forstyrrelser i jordlaget fra

selve konstruksjonen av jernbanen fører til at permafros-ten tiner raskere enn tidligere antatt, og enkelte forskere stiller nå spørsmål ved om dette kan sette jernbanelinjene i fare.

Kilder: World Tibet News 22.07.09, 02.09.09, 03.09.09 (www.tibet.ca/en/newsroom/wtn/archive/1)

Retts sak mot filmskaperen Dhondup Wangchen

Dhondup Wangchen, som i 2008 ble arrestert etter å ha laget dokumentarfilmen *Leaving fear behind*, venter på retts sak i byen Xining (hovedstad i Qinghai-provinsen i vest-Kina) anklaget for å ha ”ansporet til separatisme”. I det internasjonale samfunn er det bekymring for at han ikke vil få en rettferdig retts sak.

Wangchen ble varetektsfengslet 26. mars 2008 og formelt arrestert i juli samme år. I juni 2009 ble det kjent at han er siktet for ”ansporing til separatisme og for å ha stjålet, i hemmelighet ha samlet, kjøpt og ulovlig gitt etterretningsopplysninger til en organisasjon, institusjon eller personer utenfor landet.” Wangchens familie hyrte inn Li Dunyong, en kinesisk advokat fra Beijing, til å forsvare ham. Li ble imidlertid forhindret fra å representere ham under en høring i juli, og siden den tid har han blitt tvunget til å droppe saken. Rettsvesenet i Xining informerte om at de selv ville utnevnte en forsvare for ham. Dette er et brudd på Kinas straffeprosesslov og deres forpliktelser under internasjonal menneskerettslov, som skal sikre at siktede har rett til å velge egen forsvare og til å ha nødvendige møter med forsvare før en retts sak. Li skal ha lyktes i å få til ett møte med Wangchen. Etter møtet kunne Li rapportere at Wangchen ble utsatt for tortur i fjor i et forsøk på å få frem en tilståelse, og at han fremdeles sliter med smerter etter torturen. Li skal også ha uttalt at han mener at Wangchens filming og intervjuing av tibetanere ikke representerer et brudd på kinesisk lov.

Wangchen er ilagt besøkforbud, noe som betyr at ikke en gang hans egen familie kan besøke ham, og det er uvisst i hvilken helsetilstand han befinner seg i. Hans kone Lha-

mo Tso, som nå bor i eksil i India sammen med deres fire barn, sier at han ikke mottar medisinsk hjelp til tross for at han lider av Hepatitt B og har dårlig helse.

I november kunne Reporters Without Borders offentliggjøre et brev som Dhondup Wangchen har skrevet til sin familie. I brevet skriver Wangchen blant annet at retts saken hans har startet, at utfallet er uvisst og at han har ingen gode nyheter å dele med familien. Videre uttrykker han bekymring for familien: ”For noen dager siden hadde jeg fryktelige mareritt om natten og kjempet med tanken om at noe alvorlig hadde skjedd hjemme. Jeg bekymrer meg svært over mine foreldre som er gamle. Er det mulig å informere meg om deres situasjon? Vær så snill og vær ærlig mot meg. Med hensyn til min situasjon er det ingen grunn til bekymring. Jeg vil møte min skjebne. Jeg er klar over at en løslatelse vil være vanskelig, og at jeg kanskje må være her i en lengre periode, men samtidig har jeg en følelse at jeg ikke har lyktes i å være mer omsorgsfull mot mine foreldre”.

Wangchens kone fortalte Reporters Without Borders: ”Min mann har ikke begått noen forbrytelse. President Obama blir ansett for å være en fredens mann. Jeg håper at han vil gå i forbønn på vegne av fangene – også min mann”. Hun appellerte til den internasjonale presse om å støtte Wangchen.

Human Rights Watch (HRW) er en av mange internasjonale aktører som har uttrykt bekymring for Dhondup Wangchen. Sophie Richardson, leder for Asia-seksjonen i HRW, uttalte i en pressemelding i august at ”slik som forholdene er nå vil en kjennelse mot Dhondup Wangchen ikke ha noen som helst legitimitet. Wangchen må bli representert av den advokaten han selv har valgt, i en åpen retts sak hvor bevisene mot han kan utfordres og vitner kan kryssforhøres, i henhold til internasjonal standard for en rettferdig retts sak. Dhondup Wangchen må enten få en rettferdig retts sak eller han må løslates.”

Les mer om Dhondup Wangchen og filmen *Leaving fear behind* på: www.leavingfearbehind.com.

Kilder:

International Campaign for Tibet 17.07.09 og 17.09.09 (www.savetibet.org),

Human Rights Watch 03.08.09 (www.hrw.org),

Reporters without borders 10.11.09 (www.rsf.org)

Goldsteins partiske presentasjon av Tibet

Den 3. november hadde Nettverk for universitets-samarbeid Tibet-Norge invitert amerikanske Melvyn Goldstein til å forelese om Tibet. Goldstein er professor i antropologi og meddirektør ved Center for Research on Tibet, Case Western Reserve University. Han har gjennomført en rekke feltarbeid i Tibet, og blir kritisert av mange Tibet-støttespillere for å spille på lag med kinesiske myndigheter og for å unnlate å ta opp kritikkverdige forhold som er resultat av Kinas politikk i Tibet.

Av Chungdak Koren

Tittelen på Goldsteins forelesning var *The Rapidly Changing World of Farmers Nomads in Rural Tibet*. Han presenterte sitt feltarbeid i tre landsbyer i Den tibetanske autonome region (TAR), mer spesifikt et område kalt Phala utenfor Shigatse. Noen av påstandene han kom med under forelesningen var følgende:

- Livskvaliteten til tibetanske bønder og nomader har blitt kraftig forbedret siden 80-tallet.
- Kinas 5-årsplan for Tibet har vært en suksess og har ført til overføringer på 100 milliarder yuan til den tibetanske autonome region.
- Folkerepublikken Kinas *People First*-kampanje og *Comfortable Housing*-program i TAR når målgruppene direkte, og forbedrer deres levestandard og boligstandard.
- En stor økning i jobbmuligheter innen bygg- og anleggbransjen betyr at det er jobb for alle.
- Tibet moderniseres samtidig som den tibetanske kultur og religion forblir intakt.
- Tibetanere, inkludert de Goldstein intervjuet i landsbyen, sier de er glade for å være bosatt i bedre hus enn sine opprinnelige primitive hus av murstein.

Han viste også bilder av tibetanske bønder og nomader utenfor Shigatse som hadde flotte hjem, motorsykler og mobiltelefoner.

Goldstein sa lite om situasjonen utenfor de tre landsbyene i Shigatse-området hvor han hadde fått tillatelse til å gjennomføre feltarbeidet, men presenterte sine funn som å være representative for den generelle situasjonen i TAR. Han fortalte at han ikke hadde fått tillatelse til å forske i noen av Tibets byer.

Overraskende nok var det bare rundt 30 personer som hadde møtt opp til forelesningen, hovedsakelig norsk-tibetanere og studenter fra Tibet. To av oss tibetanere som var tilstede spurte en del kritiske spørsmål, noe som førte til at Goldstein ble forarget og påstod at vi forvirret tilhørerne. På spørsmål vedrørende hans standpunkt når det gjelder omlokalisering av nomader svarte han at han ikke hadde tatt standpunkt til dette.

Goldstein unngår systematisk å rette oppmerksomhet mot kinesiske brudd på individets rettigheter, Kinas tankereformprogram og de alvorlige angrep alle risikerer om de kritiserer kinesiske myndigheter. Når en forsker i en slik posisjon som Goldstein unngår dette, og i sine analyser unnlater å ta i betraktning hvordan den ulovlige okkupasjonen spiller inn i den generelle konteksten, så er dette ikke bare et tegn på ufølsomhet overfor sitt kinesiske og (tibetanske) publikum, men også dårlig forskningsarbeid, fordi han kun tar for seg en atskilt del av virkeligheten. Hans to artikler om reproduktive rettigheter i Tibet er et typisk eksempel. Disse ble publisert like før fødselskontrollpolitikken i Tibet ble strammet inn.

Den norske Tibet-komité har oppfordret andre Tibet-støttegrupper til å møte opp på slike forelesninger for å rektifisere fakta.

ITSN Europa-møte i Dublin

International Tibet Support Network (ITSN) består av 168 Tibet-organisasjoner verden over og Den norske Tibet-komitè (DnTk) er en aktiv deltaker. Målet med opprettelsen av ITSN er å styrke hver enkelt organisasjon og å samkjøre organisasjonene i Tibet-bevegelsen til å oppnå bedre resultater. Den 16. - 18. oktober var det duket for ITSN Europa-møte i Dublin hvor verten var den irske Tibet-støttegruppen.

Av Roy-Arne Varsi

Anthony O'Brien, som er leder i Tibet Support Group Ireland, innledet møtet med å fortelle om mange paralleller mellom det irske og det tibetanske folks historie. Han gjorde det klart at han ikke ønsket engelskmennene på møtet noe vondt med å fremstille det fra denne vinkelen. Ikke akkurat så ulikt Dalai Lama som sier at han ikke er i mot det kinesiske folk, men mot den politikken myndighetene i Kina fører overfor Tibet og tibetanere.

Fra Norge møtte tre personer: Lederen for DnTk, Olav Gunnar Ballo, landsstyremedlem Roy-Arne Varsi og Øystein Alme fra radiostasjonen Voice of Tibet. Alle var svært aktive under møtet som hadde et tett program fra fredag til søndag. På lørdag presenterte Roy-Arne Varsi kampanjen Tibet Third Pole sammen med de andre aktive i denne kampanjen (se egen artikkel om Tibet Third Pole). På søndag fortalte Olav Gunnar Ballo, med sin lange erfaring som Stortingspolitiker, om hvordan en Tibet-støttegruppe kan nå opp til landets sentrale politikere ved blant annet å danne en egen parlamentarisk Tibet-gruppe. Øystein Alme deltok også ivrig i møtet samt intervjuet en rekke personer til Voice of Tibet.

I overkant av 50 personer deltok på møtet. Deltakerne representerte rundt 45 Tibet-organisasjoner fra Portugal, Italia, Frankrike, Norge, Sverige, Israel, Danmark, Luxemburg, Polen, England, Irland, Ungarn, Litauen, Belgia og Tyskland. Erfaringen å trekke fra en slik samling er at organisasjonene jobber svært ulikt hverandre og på mange ulike plan. Fra for eksempel den polske og israelske som markerte seg sterkt med å gjøre innslag på grasrotnivået i befolkningen til den irske, danske og norske som

▲ ITSN samlet foran et bilde av Dhondup Wangchen

jobber mer aktivt mot det parlamentariske nivået.

Det var flere temaer som stod på programmet. Det første var hvordan å øke medlemsmassen i organisasjonen. Mange gode råd og erfaringer ble delt, blant annet at organisasjonene bør spørre seg selv om hva medlemmene ønsker av sitt medlemskap, hva skal organisasjonene gi tilbake til sine medlemmer. Et annet tema som ble tatt opp var i forhold til media og mediedekning: Hva er det som skaper nyheter og hvordan kan organisasjonene best mulig formidle sitt budskap? Deltagerne jobbet også i grupper hvor hver gruppe skulle komme med et forslag til en ny kampanje for Tibet-bevegelsen og deretter overbevise de andre gruppene at den foreslåtte kampanjen ville ha stor effekt. Deltagerne fikk også anledning til å presentere kampanjer de hadde gjennomført i sine respektive hjemland. Den italienske gruppa viste for eksempel en film av et stunt de gjennomførte i 2007 for å få oppmerksomhet om Tibet-saken. Filmen er lagt ut på YouTube med tittelen *Tibet Libero* – 10.12.07.

Kanskje noe av det viktigste på møtet var å gå gjennom hva medlemmene mente var ITSN og Tibet-bevegelsens styrker, muligheter, svakheter og trusler.

Styrken til Tibet-bevegelsen er først og fremst Dalai Lama sin rolle som gir håp. Andre faktorer er blant annet ITSN, nettverksbygging, strategisk planlegging, og en godt organisert ikke-voldelig bevegelse.

Mulighetene deltagerne så i dagens situasjon er å utnytte klimaforandringene til å legge press på Kina til å akseptere grunnleggende menneskerettigheter. Andre mulig-

heter er å nå ut til internasjonale kinesiske studenter ved å komme i dialog. Dagens studenter er Kinas fremtid. Kinas politikk fremstilles som en harmonisk enhet, og de sosiale protestbevegelsene innenfor Kina kan brukes som en mulighet til å splitte opp denne fremstillingen ved å vise at det finnes mange interne interessenmotsetninger.

Svakheten til bevegelsen ligger først og fremst i mangel på ressurser, spesielt i forhold til at få personer jobber fulltid i Tibet-bevegelsen. En annen stor svakhet er at mange medlemmer kan for lite om Kinas kultur og har for dårlige språkkunnskaper.

Det som fremstår som truende er Kinas økende makt i verden, som gjør at landets myndigheter reagerer mer med apati enn tidligere når andre land og aktører protesterer mot Kinas handlinger. Et annet problem er den fremvoksende nasjonalismen eller Han-sjåvinismen som gjør at hverdagen til tibetanere blir tøffere.

TTSNs mål om å styrke den internasjonale Tibet-bevegelsen gjennom å samkjøre de ulike organisasjonene ser ut til å ta form etter opprettelsen for bare noen få år tilbake.

De irske vertene var svært gjestfrie, vennlige og profesjonelle. Deltagerne dro fra Irland med nytt mot, inspirasjon og irsk folkemusikk i ørene.

Mer informasjon om International Tibet Support Network: www.tibetnetwork.org

Bok om kulturrevolusjonen på tibetansk

I 2006 ble boka "Sha Jie" ("Forbiden Memory: Tibet during the Culture Revolution") av den tibetanske forfatteren Tsering Woeser utgitt på Taiwan. Nå er boka oversatt til tibetansk og utgis i Dharamsala den 10. desember. Bak prosjektet står Den norske Tibet-komit .

Av Chungdak Koren

Bakgrunnen for prosjektet er at Tibet-komiteen har hatt kontakt med forfatteren, og hun har lenge hatt et sterkt ønske om å oversette denne boken til tibetansk. Vi ser dette bokprosjektet som svært viktig som en historisk dokumentasjon som vil bli tilgjengelig for tibetanere i Tibet og eksil. Boken er oversatt fra kinesisk til tibetansk av den tibetanske journalisten Cideng Liushar.

Fakta fremfor myter

Kulturrevolusjonen (1966-1976) er blitt et myteomspunnet fenomen uten mye tilgjengelig informasjon. I Tibet er det vanskelig og tabubelagt å snakke om denne perioden i historien. Videre kan det være politisk sensitivt å diskutere disse tingene. En ny generasjon av tibetanere har ingen eller lite kunnskap om hva som fant sted i denne perioden av Tibets historie.

Bilder og tekst

Bilder har en sterk kraft utover det skrevne ord, spesielt i Tibet hvor det skrevne ord har blitt så mye manipulert fra myndighetene at mange tibetanere er kyniske og skeptiske til enhver informasjon. Woesers bok inneholder over 300 bilder tatt av hennes far som dokumenterte perioden for den kinesiske frigjøringshæren. Disse sterke bildene i kombinasjon med Woesers observasjoner og intervjuer med tibetanere som deltok under kulturrevolusjonen, øker troverdigheten betraktelig for tibetanske lesere.

Fremdeles "kulturrevolusjon" i Tibet

Det er mange feilaktige forestillinger rundt denne perioden som fortsetter å fungere som en barriere for folk flest i Tibet for å forstå denne hva kulturrevolusjonen innebar og ikke innebar for Tibet. Mange setter et likhetstegn mellom det som skjedde i Kina og Tibet under kulturrevolusjonen. Det er imidlertid verdt å legge merke til at mye av ødeleggelsene i Tibet ble gjort før kulturrevolusjonen, i forbindelse med "frigjøringen" av Tibet fra 1950 og frem til midten av 1960. Mange tilreisende kinesere i Tibet bemerker at det virker som om Tibet fortsatt er under en slags "kulturrevolusjon", ettersom det selv i dag er sterke restriksjoner i Tibet på hva som er tillatt og ikke tillatt av kulturelle og religiøse ytringer, i langt større grad enn i Kina.

Åpent brev fra Tsering Woesser

Som tibetansk forfatter bosatt i Beijing ble jeg beæret av å motta en ytringsfrihetspris fra Den norske forfatterforening i 2007. Jeg er ikke bare takknemlig overfor Den norske forfatterforening, men også overfor Den norske Tibet-komit  og komiteens daglige leder Chungdak Koren. Årsaken til dette er at de tibetanske støttespillerne i Norge har dedikert seg til å støtte og hjelpe meg. I disse dager viderefører Den norske Tibet-komiteen sin støtte ved å hjelpe meg med å publisere en tibetansk versjon av boka ”*Shajie*”.

Dette er en bok om kulturrevolusjonen i Tibet. Boken viser historien i bilder, gjennom mer enn 200 svart-hvitt-bilder tatt av min far på 60- og 70-tallet. Min far, Tsering Dorje, tjente i den kinesiske hæren og var utstasjonert i Tibet. Siden 1999 har jeg på grunnlag av disse bildene fra Lhasa, Beijing og andre steder, foretatt en rekke undersøkelser og intervjuer. Mer enn 70 personer har jeg intervjuet, og dette har skapt grunnlaget for to bøker: Den ene er ”*Shajie*”, den andre er ”*Tibet memory*”.

Sistnevnte er en muntlig historie om kulturrevolusjonen i Tibet som ble utgitt på Taiwan i forbindelse med 40-årsmarkeringen for kulturrevolusjonen. Samme år ble ”*Shajie*” kåret til en av de ti beste bøkene klassen ”*Chinese creative*” av China Times på Taiwan. I omtalen ble det sagt at ”Frem til nå er dette den mest omfattende samling av private bilder fra kulturrevolusjonen i Tibet. Studiet av kulturrevolusjonen i Tibet er ikke lenger et hull”.

Siden mars 2008, etter at hendelsene i Tibet rystet verden, ble en stor utstilling kalt ”Tibet – fortid og nåtid” laget med det mål å vise frem mørket i det ”gamle Tibet” og lyset i det ”nye Tibet”, og lidelsene i det ”gamle Tibet” og lykken i det ”nye Tibet”. Og som tidligere ble ikke Tibets mørkeste historie og lidelsene under kulturrevolusjonen nevnt med et ord.

Over  rene, under kontroll av ulike utenlandske styresmakter, har Tibet alltid vært omgitt av en løgn – en stor klisjé av en løgn. Kinesiske kommunistiske tjenestemenn i Tibet hevder ofte at ”Dette er den beste tiden i Tibets historie”. Hvis dette er den beste tiden i historien, hvorfor har det vært protester siden mars i fjor? Hvorfor er

majoriteten av tibetanere så misfornøyde at de er villige til å ta opp en desperat kamp?

Den kinesiske president Hu Jintao benekter internasjonalt at Tibet-spørsmålet handler om etnisitet, religion eller menneskerettigheter – men Tibet-spørsmålet handler nettopp om dette. Det triste er at protestene som fant sted i fjor med tid og stunder er blitt glemt av verden. Kinesiske tjenestemenn i Tibet hevder fortsatt hardnakket å ”kjempe en kamp på liv og død mot Dalai Lama”. Frem til i dag har et stort antall innvandrere fra Kina strømmet inn til Lhasa, og de fortsetter å presse fram en konkurranseorientert  konomi. Majoriteten av tibetanere marginaliseres og taper stadig mer av sin nasjonale identitet. Alle klostre i Tibet må fortsatt gjennomgå ”patriotisk omskolering” som tvinger dem til å benekte sin egen tro og fornekte Dalai Lama. Alt forblir ved det samme, tusener av tibetanere må betale verdighetens høye pris, og er blitt overmannet av Beijings livskraftige vrangforestilling.

I slike øyeblikk må forfattere bryte stillheten. Jeg ble gradvis klar over filosofien i mitt forfatterskap:   skrive bønner, å skrive reiser, å skrive vitneskildringer. Jeg vil vitne og nedtegne Tibet gjennom å skrive, forsøke å skape ”minner” for å kjempe i mot ”glemsel”.

Den kinesiske versjonen av ”*Shajie*” er et viktig bidrag. Jeg er skamfull over at jeg, på grunn av historiske og personlige årsaker, ikke behersker mitt morsmål. Jeg er analfabet på tibetansk, og er blitt en særegen tibetaner som bruker herskerens språk til å skrive om det tibetanske folket. Det er derfor viktig å oversette den kinesiske versjonen til tibetansk, slik at tibetanere inne i og utenfor Tibet blir klar over den store katastrofen som skjedde i Tibet under kulturrevolusjonen. Fra 1966 og i ti år fremover ble de tidligere religiøse stedene i Lhasa lagt under et m rketens teppe.

Heldigvis har Den norske Tibet-komit  og Chungdak Koren hjulpet meg slik at mine landsmenn endelig kan få tilgang på en tibetansk versjon av ”*Shajie*”.

Med stor takknemlighet og lykke nskninger – Tashi Delek.

Woesser, august 2009, Beijing

Den femte interparlamentariske konferanse om Tibet

Den 18. - 19. november fant den femte interparlamentariske konferanse om Tibet sted i Roma, Italia. De over 130 deltakerne representerte 30 parlamenter. Fra Norge deltok stortingsrepresentant Olemic Thommessen (H) og Olav Gunnar Ballo og Chungdak Koren fra Den norske Tibet-komit . Det sentrale tema for konferansen var forslag og initiativ til hvordan parlamentarikere verden over kan bidra til en løsning på Tibet-kon-

Av Olav Gunnar Ballo

Det spennende programmet på konferansen inkluderte blant annet taler ved Dalai Lama og skuespilleren Richard Gere. Hvordan parlamentarikere verden over kan bidra til at Kinas lederskap gjenopptar dialogen med Dalai Lama og hans representanter var hovedtema, men Tibets miljøutfordringer ble også belyst. Konferansen konkluderte med en felles erklæring. Erklæringen kan leses på Tibet-komiteens hjemmesider.

Ny leder for Stortingets Tibet-komit 

Olemic Thommessen har lenge vist interesse for Tibet, og tok i 2008, sammen med Ballo, mot utenriksministeren i den eksiltibetanske regjeringen i Dharamsala, India, Mrs. Y. Takla, da hun besøkte Stortinget.

Thommessen var en aktiv deltaker under konferansen i Roma. Han tok ordet under debatten om tiltak for å bedre forholdene for den tibetanske befolkningen, og hadde under hele konferansen tett kontakt med Tibet-

▼ Olemic Thommessen (midten)

Foto: Olav Gunnar Ballo

komiteens representanter. Han var også aktiv i å etablere kontakt med parlamentarikere fra de andre nordiske landene, og tok til orde for at dette samarbeidet bør utvikles gjennom de kommende årene, slik at man i Norden i fellesskap kan prøve å sette Tibet på dagsorden.

I Stortinget vil Thommessen ta initiativ til konstituering av den nye Tibet-komiteen i løpet av november/ desember 2009. Siden han har sagt seg villig til å lede gruppen, og allerede er aktivt i gang med arbeidet, er det all grunn til å tro at han vil etterfølge Ballo som leder av Stortingets Tibet-komit . Ballo hadde lederansvaret fra 2001 til september 2009, mens Børge Brende (H) ledet arbeidet i Stortinget fra 1997 til 2001.

Møte mellom parlamentarikerne i Norden

Etter initiativ fra Chungdak Koren møttes politikerne fra Norden under konferansemiddagen den 18. november. I tillegg til Thommessen deltok også de to representantene fra Den norske Tibet-komit  på møtet. Kent Olsson, som har vært en engasjert støttespiller for Tibet i mange år, deltok som svensk parlamentariker, mens Birgitta J nsd ttir deltok fra det islandske Alltinget. Ingen parlamentarikere m tte på konferansen fra Danmark og Finland, men begge land stilte med rådgivere; Henrik Larsen fra Danmark, som arbeider i staben for utenrikskomiteen i det danske parlamentet, og Laura Nordstr m, som arbeider som politisk rådgiver i den finske Riksdagen. Begge deltok på møtet under middagen. Fra alle land var det full enighet om å få til et tettere samarbeid for å kunne samkjøre innsatsen for Tibet i de fem parlamentene. Parallelt med dette er planen å utvikle et tilsvarende samarbeid for Tibet-gruppene utenom parlamentene i de fem landene.

▲ **Dalai Lama i heftig debatt med kinesiske journalister under en pressekonferanse**

Foto: Olav Gunnar Ballo

Direkte konfrontasjon mellom kinesiske journalister og Dalai Lama

Den 18. november holdt Dalai Lama pressekonferanse for de frammøtte journalistene. Olav Gunnar Ballo, som fikk pressekort til konferansen, forteller at Dalai Lama på slutten av konferansen ble avbrutt av tilrop fra kinesiske journalister som skrek ”*You’re not a religious leader, you’re a politician*”.

En av de kinesiske journalistene beskyldte også Dalai Lama for å lyve om situasjonen i Tibet. Utropene fra de kinesiske journalistene førte til at Dalai Lama gikk ned fra podiet, og startet en direkte dialog med dem. Han opptrådte vennlig, men stilte konkrete spørsmål tilbake, blant annet om mulighetene for innreise for eksiltibetanere for å se på situasjonen i Tibet. På et tidspunkt ble journalistene og Dalai Lama stående tett sammen mens diskusjonen fortsatte, inntil det italienske vertskapet manet til besinnelse fra journalistenes side.

Mens Dalai Lama forlot salen, fortsatte diskusjonen mellom de kinesiske journalistene og den kvinnelige visepresidenten i det eksiltibetanske parlamentet i Dharamsala, Gyara Dolma. Da journalistene sa at hun burde reise til Tibet for å se at det Dalai Lama sa om forholdene der ikke var sant, svarte hun at kinesiske myndigheter nektet både henne og alle andre eksiltibetanere innreise, ellers ville hun ha gjort det.

Stemningen var amper, og illustrerte det svært betente forholdet mellom den tibetanske befolkningen og det offisielle Kina, som journalistene må antas å ha representert, som utsendinger for kinesisk presse.

Richard Gere invitert til Norge av Den norske Tibet-komit 

Under parlamentarikerkonferansen i Roma m tte Chungdak Koren og Olav Gunnar Ballo den amerikanske skuespilleren Richard Gere, styreleder i International Campaign for Tibet, og ga ham en offisiell invitasjon til å

▲ **Richard Gere**

Foto: Olav Gunnar Ballo

komme til Norge. I invitasjonen foreslås et program som inkluderer besøk i Stortinget, til medlemmer av Regjeringen, til Fredssenteret med omvisning der, med avslutning

samme sted med et åpent folkemøte på kvelden. Ballo har hatt kontakt mot Stortinget med tanke på et slikt besøk. Gjennom Stortingets Tibet-komité, ved påtroppende leder Olemic Thommessen, er det allerede tatt kontakt med leder av Stortingets utenriks- og forsvarskomité, Ine Marie Eriksen Søreide, som har stilt seg positiv til å tilrettelegge for et møte mellom Gere og utenriks- og forsvarskomiteen. Tilsvarende kontakt vil nå bli tatt med medlemmer av Regjeringen, og mot direktøren for Nobelinstituttet; Geir Lundestad.

Gere stilte seg positiv til invitasjonen, der planen er at han besøker Norge i 2010. Under samtalen med Ballo uttrykte han: *"I would love to come to Norway. And when Chung-dak says I have to come, I have no choice."*

Tidspunkt og program for besøket vil bli annonsert på et senere tidspunkt.

◀◀ **Dalai Lama**

Foto: Olav Gunnar Ballo

Den norske Tibet-komit  vil:

Påvirke politikere og myndigheter til å engasjere seg til fordel for Tibet

Informere om brudd på menneskerettigheter, økonomisk utbytting og diskriminering av tibetanere

Gjøre Tibets kultur kjent i Norge

Bli medlem!

Medlemskap: kr 250

Student/arbeidsledig: kr 150

Familiemedlem: kr 50

Organisasjoner: kr 400

Bankgiro 7874 05 27699

Husk å melde om adresseforandring!

